

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง สภาพปัญหาและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวของเทศบาลตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ผู้วิจัย ได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยว
2. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว
3. บริบทเทศบาลตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวจะนำมาซึ่งการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และประชาชนของประเทศ รวมไปถึงการประชาสัมพันธ์ข้อมูล ข่าวสารของสถานที่ที่น่าสนใจให้นักท่องเที่ยวได้เห็นและเข้าใจถึงวัฒนธรรมประเพณีและนอกเหนือจากนั้นให้นักท่องเที่ยวได้พักผ่อน มีประสบการณ์ สร้างความสัมพันธ์ภาพที่ดี ต่อผู้ร่วมเดินทางและเพื่อนมนุษย์อีกด้วย

ความหมายของการท่องเที่ยว

มีนักวิชาการด้านการท่องเที่ยวต่างให้ความหมายของการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ดังนี้

กนกวรรณ ดุงศรีแก้ว (2549, หน้า 12-13) กล่าวว่า การท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมที่มีกระบวนการที่สัมพันธ์กันระหว่างผู้เดินทาง การบริการในการเดินทาง และจุดหมายปลายทาง กล่าวคือ เป็นการเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งด้วยจุดประสงค์ต่าง ๆ โดยมีการพักผ่อนชื่นชมธรรมชาติหรือศึกษา สภาพธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม รวมไปถึงการเดินทางเพื่อการประชุมสัมมนา เพื่อศึกษา หาความรู้ เพื่อการกีฬา เพื่อติดต่อธุรกิจ การเยี่ยมญาติพี่น้อง และเนื่องจากการท่องเที่ยว

เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นด้วยการเดินทางที่ต้องมีสิ่งต่าง ๆ บริการเพื่อให้การเดินทางไปยังจุดหมายปลายทางได้

ชาตรี แก้วมา (2549, หน้า 11) กล่าวว่า การท่องเที่ยว (Tourism) หมายถึง การเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งทั้งระยะใกล้และไกล โดยไม่มีรายได้เกิดขึ้นจากการเดินทางในครั้งนั้น และไม่ใช้เพื่อการประกอบอาชีพและไปอยู่ประจำ แต่เพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลาย ๆ อย่าง เช่น เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อหาความสนุกสนาน เพื่อการประชุมสัมมนา เพื่อศึกษาหาความรู้ เพื่อการศึกษา เพื่อการศาสนา เพื่อการติดต่อธุรกิจ ตลอดจนถึงการเยี่ยมเยียนญาติมิตร

ธนกฤต สังข์เฉย (2550, หน้า 16) ได้กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวเป็นคำที่มีความหมายค่อนข้างกว้างเพราะมิได้หมายความแต่การเดินทางเพียงอย่างเดียวหรือมุมมองเฉพาะในส่วนของผู้เดินทางเท่านั้นหากพิจารณาจากกระบวนการของการท่องเที่ยว จะพบว่าเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นซึ่งกันและกันระหว่างนักท่องเที่ยว ผู้จัดบริการด้านการท่องเที่ยว หน่วยงานของรัฐในท้องถิ่น และประชาชนในแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้น หากจะอธิบายความหมายของคำว่า การท่องเที่ยวให้ครอบคลุม อาจต้องพิจารณา 4 ประเด็น ดังนี้

1. นักท่องเที่ยว หมายถึง ผู้ที่เดินทางไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวด้วยวัตถุประสงค์ต่าง ๆ โดยที่วัตถุประสงค์ในการเดินทางของนักท่องเที่ยวจะเป็นปัจจัยกำหนดกิจกรรมและแหล่งท่องเที่ยวที่เลือกเดินทางไปเยือน
2. ผู้ประกอบธุรกิจการท่องเที่ยว หมายถึง ผู้ประกอบการที่ผลิตสินค้าและบริการเพื่อตอบสนองความต้องการหรือวัตถุประสงค์ในการเดินทางของนักท่องเที่ยว
3. หน่วยงานภาครัฐบาล หมายถึง องค์กรของรัฐบาลที่มีหน้าที่ดูแลกำกับการท่องเที่ยวให้เป็นไปตามนโยบายที่รัฐบาลได้วางไว้ เนื่องจากรัฐบาลในหลายประเทศมักให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยว เพราะการท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้ในรูปแบบของเงินตราต่างประเทศให้แก่ประเทศ อันเกิดจากรายได้ของธุรกิจในการอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่จัดสินค้าและบริการให้แก่นักท่องเที่ยว
4. ประชาชนในท้องถิ่น หมายถึง ประชาชนท้องถิ่นที่อยู่ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวซึ่งมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับนักท่องเที่ยวในการต้อนรับแลการเป็นเจ้าบ้านที่ดีแล้ว ยังมีโอกาสเข้ามาประกอบอาชีพเป็นบุคลากรในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

ได้อีกด้วย

นิศา ชัชกุล (2550, หน้า 22) กล่าวว่า การท่องเที่ยว (Tourism) เป็นกิจกรรมการเดินทางจากจุดหนึ่งไปยังจุดหนึ่งซึ่งนับตั้งแต่จุดเริ่มต้นจนถึงปลายทาง จะต้องประกอบด้วยปัจจัยสามประการ คือ การเดินทาง การค้างแรม และการกินอาหารนอกบ้าน

ศรัญญา เลิศมนไพโรจน์ (2550, หน้า 20) ให้ความหมายของการท่องเที่ยวว่า หมายถึง กิจกรรมใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเคลื่อนไหวของการเดินทางของบุคคลจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว เพื่อวัตถุประสงค์ใด ๆ ที่มิใช่เพื่อการหารายได้ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวก่อให้เกิดปรากฏการณ์และความสัมพันธ์ที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เดินทาง (นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน) ธุรกิจในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่ผลิตสินค้าและบริการเพื่อสนองตอบความต้องการของนักท่องเที่ยวภาครัฐบาลที่ดูแลการท่องเที่ยวและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยว

ฉลองศรี พิมลสมพงศ์ (2550, บทนำ) ให้ความหมายของการท่องเที่ยว (Tourism) ว่า หมายถึง การเดินทางเพื่อความเพลิดเพลิน และพักผ่อนหย่อนใจ เป็นการเดินทางที่มีเงื่อนไขสำคัญ 3 ประการ คือ

ประการที่ 1 เดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว

ประการที่ 2 เดินทางด้วยความสมัครใจ

ประการที่ 3 เดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ได้ แต่ไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้

สมชาติ อุ๋อัน (2552, หน้า 6) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การเคลื่อนย้ายของผู้คนจากแห่งหนึ่งไปสู่อีกแห่งหนึ่ง ซึ่งรวมไปถึงการเดินทางภายในประเทศ และการเดินทางระหว่างประเทศ นอกจากนี้การเดินทางเพื่อการประชุมสัมมนา เพื่อศึกษาหาความรู้ เพื่อการกีฬา เพื่อการติดต่อธุรกิจ ตลอดจนการเยี่ยมญาติพี่น้องก็นับเป็นการท่องเที่ยวทั้งสิ้น โดยในหลักเกณฑ์ความหมายกำหนดได้โดยเงื่อนไข 3 ประการ ดังนี้

1. เดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังสถานที่อื่นเป็นการชั่วคราว

2. เดินทางด้วยความสมัครใจ

3. เดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ที่มิใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้

- องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization หรือ WTO) ได้ให้ความหมายไว้ว่าการท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางใด ๆ ก็ตามที่เป็นการเดินทางตามเงื่อนไขสากล 3 ประการ ดังนี้ (Goeldner & Ritchie, 2006, P. 15)

ประการที่ 1 การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว แต่ไม่ใช่ไปตั้งหลักแหล่งเป็นการถาวร

ประการที่ 2 การเดินทางนั้นเป็นไปด้วยความสมัครใจ หรือความพึงพอใจของผู้เดินทางเอง ไม่ใช่เป็นการถูกบังคับ ไม่ใช่เพื่อทำสงคราม

ประการที่ 3 เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ตามที่ไม่ใช่ประกอบอาชีพ หรือหารายได้ แต่เดินทางมาเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อเยี่ยมเยียนญาติมิตร เพื่อความเบิกบาน บันเทิงรื่นรมย์ เพื่อเล่นกีฬาต่าง ๆ เพื่อการประชุมสัมมนา เพื่อศึกษาหาความรู้ และเพื่อติดต่อธุรกิจ

จากที่กล่าวมา สามารถสรุปได้ว่า การท่องเที่ยว คือ การเดินทางออกจากสภาพแวดล้อมปกติ เช่น บ้าน ที่ทำงาน ไปยังสถานที่ต่าง ๆ เป็นการชั่วคราวทั้งภายในและระหว่างประเทศ ด้วยความสมัครใจ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ การศึกษา ธุรกิจ ประชุมสัมมนา หรืออื่นใด แต่ต้องไม่เป็นการได้มาซึ่งรายได้จากสถานที่ที่ไปถึงนั้น ๆ

ประเภทการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวแบ่งออกได้เป็นหลายประเภทตามลักษณะของการเดินทางท่องเที่ยวและประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยว หากแบ่งการท่องเที่ยวตามลักษณะการเดินทางในการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศแล้วก็มี ความแตกต่างกันออกไป

กุลวรา สุวรรณพิมล (2548, หน้า 36) ได้จำแนกประเภทของการท่องเที่ยวตามลักษณะการเดินทางไว้เป็น 2 ประเภท คือ การท่องเที่ยวภายในประเทศ และการท่องเที่ยวในต่างประเทศ สำหรับการแบ่งประเภทการท่องเที่ยวตามประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยวนั้นเป็นการแบ่งตามลักษณะของทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวไปแวะเยือน และเป็นจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยว

ทิพวรรณ พุ่มมณี (2549, หน้า 64-65) ได้แบ่งประเภทการท่องเที่ยวตามประเภททรัพยากรและความต้องการของนักท่องเที่ยวออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ประเภทธรรมชาติ (Natural) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจากทรัพยากรตามธรรมชาติ เช่น น้ำพุร้อน น้ำตก อุทยานแห่งชาติ ทะเลสาบ หาดทราย

โชดหิน เกาะแก่งในทะเล ห้วยคลอง หนองบึง ภูเขา วนอุทยาน ปะการัง ฯลฯ

2. ประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณีพื้นบ้าน (Traditional, Art and Cultural) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดจากวิถีชีวิตของท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีพื้นบ้าน หัตถกรรมฝีมือที่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ

3. ประเภทโบราณสถาน ทางประวัติศาสตร์และศาสนา (Historical Archaeological Religions) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นมาจากความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ในสมัยโบราณที่มีความสำคัญต่อความคงอยู่หรือเอกราชของประเทศทั้งในด้านสถานที่และบุคคลรวมทั้งศาสนสถานทางประวัติศาสตร์ เช่น โบราณสถาน พิพิธภัณฑสถานของโบราณ อนุสรณ์สถาน อนุสาวรีย์ อุทยานประวัติศาสตร์ วัดวาอาราม วัตถุโบราณหายาก ฯลฯ

ทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourism Resource)

ทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourism Resource) เป็นสินค้าหลักทางการท่องเที่ยว ที่จะขายหรือสร้างแรงดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยว ซึ่งรวมถึง แหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมและศิลปวัฒนธรรมประเพณีที่สะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรมท้องถิ่นที่มีลักษณะเด่นเป็นที่น่าสนใจ ซึ่งอาจแบ่งได้ดังนี้ (เทิดชาย ช้วยบำรุง, 2552, หน้า 7-8)

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ หมายถึง สภาพภูมิประเทศรวมทั้งอากาศและทรัพยากรที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น น้ำตก ภูเขา ทะเล ป่าไม้ ชายหาด เกาะแก่ง สัตว์ป่า เป็นต้น

2. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศาสนสถาน หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นและมีความสำคัญในฐานะเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศาสนาที่แสดงถึงอารยธรรมของท้องถิ่น มีผลดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวไปเยือน เช่น เมืองโบราณ พระราชวัง ปราสาทหิน สุสาน หอไตร พิพิธภัณฑสถาน อนุสาวรีย์ อุทยานประวัติศาสตร์ อนุสรณ์สถานสมรภูมิ บ้านบุคคลสำคัญ วัด โบสถ์ วิหาร เทวรูป รูปปั้น พระพุทธรูป จิตรกรรมฝาผนัง เป็นต้น

3. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรมและประเพณี หมายถึง ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีเอกลักษณ์ และถ่ายทอดกันมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เช่น วิถีชีวิตความเป็นอยู่ สภาพบ้านเรือน ภาษา การแต่งกายการเล่นดนตรี กวี ศิลปะ ประเพณี งานเทศกาล พิธีกรรม ความเชื่อ ค่านิยมภูมิปัญญาท้องถิ่น

เป็นต้น

4. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทมนุษย์สร้างขึ้น หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยการสร้างกิจกรรมใหม่หรือปรับปรุงดัดแปลงให้สถานที่ที่มีความหลากหลายในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ สวนสัตว์ ศูนย์วิจัยเกษตร สวนส้ม สวนกล้วยไม้ สวนสนุก สถานที่ชมทิวทัศน์ สถาบันเทิดทูนสถาบันที่ชื่อสินค้า สถานที่เล่นกีฬา พิพิธภัณฑ์สถานของเอกชน เป็นต้น

รูปแบบของการท่องเที่ยว

สุวัฒน์ จุฑากรและคณะ (2550, หน้า 11) ได้กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวมีมากมายหลายรูปแบบด้วยกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่างในการจัดแบ่งรูปแบบของการท่องเที่ยว และวัตถุประสงค์ของการจัดแบ่ง ในที่นี้สามารถรวบรวมรูปแบบของการท่องเที่ยวแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบใหญ่ คือ

1. รูปแบบของการท่องเที่ยวตามสภาพภูมิศาสตร์การเดินทาง และของการท่องเที่ยวตามสภาพภูมิศาสตร์การเดินทาง และถิ่นพำนักของนักท่องเที่ยว

การจัดแบ่งรูปแบบการท่องเที่ยวในลักษณะนี้ จะเป็นการจัดแบ่งเพื่อเก็บข้อมูลของการท่องเที่ยวเป็นสำคัญ ตลอดจนนำมาใช้ในการวางแผนและเพื่อศึกษาผลได้จากทางเศรษฐกิจที่เกิดจากนักท่องเที่ยวที่มีถิ่นพำนักต่างกัน สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1.1 การท่องเที่ยวระหว่างประเทศ (International Tourism) คือ การเดินทางไปท่องเที่ยวยังต่างประเทศ โดยมีได้มีวัตถุประสงค์เพื่อหารายได้ในประเทศนั้น ๆ ทั้งนี้จะต้องผ่านพิธีการตรวจคนเข้าเมือง พิธีการศุลกากร รูปแบบของการท่องเที่ยวสามารถแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ดังนี้

– การท่องเที่ยวขาออก (Outbound Tourism) คือ การเดินทางออกจากประเทศที่เราพำนักอยู่ถาวรออกไปยังประเทศอื่น

– การท่องเที่ยวขาเข้า (Inbound Tourism) คือ การเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวของบุคคลที่มีถิ่นพำนักอาศัยถาวรอยู่ในประเทศนั้น ๆ

จากความหมายรูปแบบการท่องเที่ยว ดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ มีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มนักท่องเที่ยว ระหว่างประเทศ 3 ประเภท คือ

- นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ (Foreigner) หมายถึง ชาวต่างชาติที่ไม่ได้มีถิ่นพำนักถาวรในประเทศที่ตนเดินทางไปท่องเที่ยว เช่น นักท่องเที่ยวชาวอเมริกันที่เดินทางมาเที่ยวประเทศไทย หรือนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางไปเที่ยวประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นต้น

- นักท่องเที่ยวโพ้นทะเล (Overseas Tourist) หมายถึง นักท่องเที่ยวที่เคยมีถิ่นพำนักอยู่ในอีกประเทศหนึ่ง แล้วย้ายถิ่นพำนัก หรือไปศึกษาต่อ หรือไปทำงานยังอีกประเทศหนึ่ง เดินทางกลับมาเที่ยวยังประเทศถิ่นพำนักเดิม เช่น คนไทยที่ไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา เดินทางกลับมาเที่ยวประเทศไทย เราเรียกนักท่องเที่ยวก่อนหน้านี้ว่า “คนไทยโพ้นทะเล” (Overseas Thai) หรือคนอเมริกันที่มาทำงานในประเทศไทย แล้วเดินทางกลับไปเที่ยวประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นต้น

- นักท่องเที่ยวที่มีถิ่นพำนักชั่วคราวในต่างประเทศที่ไม่ใช่ถิ่นฐานเดิมของตน (Expatriate) แล้วเดินทางไปท่องเที่ยวยังประเทศอื่น เช่น ชาวอเมริกันที่ไปทำงานในสิงคโปร์แล้วเดินทางมาเที่ยวประเทศไทย หรือคนไทยที่ไปทำงานสิงคโปร์ แล้วเดินทางไปเที่ยวประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นต้น

1.2 การท่องเที่ยวภายในประเทศ (Internal Tourism) คือ การท่องเที่ยวที่มีภูมิศาสตร์เฉพาะภายในอาณาเขตของแต่ละประเทศนั้น ๆ โดยหมายรวมถึงการเดินทางท่องเที่ยวของบุคคลทั้งที่มีถิ่นพำนักถาวรและไม่ถาวรภายในประเทศนั้น จากนิยามดังกล่าว จึงพอสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวในลักษณะนี้เกิดขึ้นจากการเดินทางของบุคคล 2 กลุ่ม คือ

- นักท่องเที่ยวภายในประเทศ (Domestic Tourist) คือ บุคคลที่เดินทางอยู่ภายในประเทศที่เป็นถิ่นพำนักถาวรของตน เช่น คนไทยที่มีถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทย และเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศไทย

- นักท่องเที่ยวขาเข้า (Inbound Tourist) คือ บุคคลที่เดินทางจากถิ่นพำนักถาวรของตนไปอีกประเทศหนึ่ง ซึ่งครอบคลุมนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ 3 กลุ่ม คือ นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ นักท่องเที่ยวโพ้นทะเลและนักท่องเที่ยวที่มีที่พักชั่วคราวในต่างประเทศที่มีถิ่นฐานเดิมของตนเองแล้วเดินทางไปเที่ยวยังประเทศอื่นตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

2. รูปแบบของการท่องเที่ยวตามวัตถุประสงค์ของคนเดินทาง

รูปแบบของการท่องเที่ยวตามวัตถุประสงค์ของการเดินทาง สามารถจัดแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ คือ

2.1 การท่องเที่ยวเพื่อความเพลิดเพลินและการพักผ่อน การท่องเที่ยวเพื่อความเพลิดเพลินและพักผ่อนเป็นการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวต้องการหลีกเลี่ยงความจำเจของการใช้ชีวิตประจำวัน และต้องการหาประสบการณ์ใหม่ เดินทางไปยังสภาพแวดล้อมใหม่ ๆ หรือเดินทางเพื่อต้องการหลีกเลี่ยงสภาพอากาศภายในประเทศของตน การท่องเที่ยวในรูปแบบนี้เป็นวัตถุประสงค์ขั้นพื้นฐานของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ (Mass Tourism)

2.2 การท่องเที่ยวเพื่อวัตถุประสงค์ทางธุรกิจ คือ การเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ โดยมีวัตถุประสงค์หลัก คือ การทำงาน และมีวัตถุประสงค์รอง คือ การได้ท่องเที่ยวในสถานที่ที่ไปทำงานด้วย การท่องเที่ยวลักษณะนี้สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

- การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจโดยทั่วไป (Regular Business Travel) หมายถึง การเดินทางไปติดต่อประสานงาน การเซ็นสัญญา โดยอาจมีระยะเวลาพักผ่อน 2-3 วัน เช่น นักธุรกิจชาวออสเตรเลียเดินทางมาเซ็นสัญญาเป็นหุ้นส่วนในธุรกิจอสังหาริมทรัพย์หรือตัวแทนขายประกันเดินทางไปเยี่ยมลูกค้า เป็นต้น

- การท่องเที่ยวเพื่อการประชุมนานาชาติ (Meeting Incentive Convention and Exhibition) การท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัล และการท่องเที่ยวเพื่อการจัดนิทรรศการ คือ การท่องเที่ยวทั้ง 4 รูปแบบที่กล่าวมานี้จะมีความสัมพันธ์กัน เช่น การเดินทางไปประชุมสัมมนา ก็อาจจะมีการจัดนิทรรศการร่วมด้วย หรือผู้ที่เดินทางแบบการท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัล ก็อาจจะเข้าร่วมประชุมด้วยก็เป็นได้ เพราะฉะนั้นกิจกรรมทั้ง 4 ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ในปัจจุบันได้มีการสนับสนุนการท่องเที่ยวรูปแบบดังกล่าวอย่างกว้างขวาง ทั้งภาครัฐและเอกชน เนื่องจากได้เล็งเห็นความสำคัญถึงรายได้และภาพลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวทั้งในระยะสั้นและในระยะยาวเนื่องจากกลุ่มผู้เดินทางเหล่านี้จะมีความรู้สูง ถ้าเดินทางไปติดต่อธุรกิจหรือประชุมสัมมนาที่ประเทศใดแล้วเกิดความประทับใจก็อาจจะกลับมาท่องเที่ยวอีก

2.3 การท่องเที่ยวเพื่อความสนใจพิเศษ (Special Interest Tourism) เกิดขึ้นจากการที่นักท่องเที่ยวบางกลุ่มคิดว่า การเดินทางท่องเที่ยว เพื่อชมบรรยากาศ

บ้านเมือง หรือชมธรรมชาติไม่สามารถตอบสนองความต้องการที่เพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวได้ ดังนั้นจึงมีการคิดรูปแบบการท่องเที่ยวขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวหลายรูปแบบ เช่น

- การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ตั้งจะยกตัวอย่างของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น การเดินป่าชมธรรมชาติ การศึกษาพันธุ์พืชในอุทยานแห่งชาติ เป็นต้น
- การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวที่มุ่งความสนใจกิจกรรมการเกษตรหรือสภาพแวดล้อมทางการเกษตรเป็นหลัก เช่น การเที่ยวชมสวนผลไม้ตามฤดูกาล การเที่ยวไร่ชา เป็นต้น
- การท่องเที่ยวชุมชน (Community Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อไปสัมผัสวิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่นนั้น ๆ เพื่อศึกษาถึงการดำรงชีวิต ความเชื่อ หรือความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนนั้น ๆ
- การท่องเที่ยวแบบผจญภัย (Adventure Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวรูปแบบพิเศษที่มีกิจกรรมที่ทำทดสอบความสามารถของนักท่องเที่ยว เช่น ไต่หน้าผา ล่องไพร ล่องแก่งตามแม่น้ำที่มีความลึกและไหลเชี่ยว เป็นต้น
- การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อไปรักษาอาการเจ็บป่วย หรือฟื้นฟูสุขภาพ เช่น สถานที่อาบน้ำแร่ สถานที่ออกกำลังกาย การนวดแผนโบราณ การทำสปา เป็นต้น
- การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม (Cultural and Historical Tourism) หมายถึง การเดินทางเพื่อไปศึกษาหาความรู้และชมความงดงามของโบราณสถานและโบราณวัตถุ แหล่งโบราณคดี หรือสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรมที่สามารถสะท้อนถึงวิถีชีวิตคนในท้องถิ่นแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ
- การท่องเที่ยวชมงานประเพณี (Traditional Tourism) หมายถึง เดินทางท่องเที่ยวเพื่อร่วมงานประเพณีในท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งชาวบ้านที่อยู่ในท้องถิ่นเป็นผู้จัดขึ้น เช่น ประเพณีแห่เทียนพรรษา ประเพณีบุญบั้งไฟ เป็นต้น

3. รูปแบบการท่องเที่ยวตามลักษณะการจัดการเดินทาง การท่องเที่ยวลักษณะนี้ สามารถแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ

3.1 การท่องเที่ยวแบบหมู่คณะ จะเป็นการท่องเที่ยวแบบซื้อรายการนำเที่ยวสำเร็จรูปหรือที่เรียกว่า Package Tour จากบริษัทนำเที่ยวและจะต้องมีจำนวนนักท่องเที่ยว 11 คน ขึ้นไป ที่จะมีการรวมราคาค่าใช้จ่ายทั้งหมดของการเดินทางไว้แล้ว การเดินทางรูปแบบนี้จะทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายได้มาก ทั้งยังมีเพื่อนร่วมทาง มีการวางแผนในการเดินทางอย่างสะดวกและรวดเร็ว มีความสะดวกในการติดต่อสื่อสาร เนื่องจากมีมัคคุเทศก์คอยดูแลในหมู่คณะ หรืออาจจะได้รับสิทธิพิเศษต่าง ๆ ในสถานที่ที่จะเปิดให้เข้าชมเป็นหมู่คณะเท่านั้น โดยเราจะได้รับการอำนวยความสะดวกจากบริษัทนำเที่ยวทั้งหมด

3.2 การท่องเที่ยวแบบอิสระ (FIT-Foreign Individual Tourism) จะเป็นการเดินทางท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวจะต้องวางแผนจัดการการเดินทางด้วยตนเองทุกอย่าง การท่องเที่ยวรูปแบบนี้จะมีความเป็นส่วนตัวสูง และสามารถเข้าไปศึกษาแหล่งท่องเที่ยวได้ลึกซึ้งมากกว่าการที่ไปเป็นหมู่คณะ

สรุปได้ว่า รูปแบบการท่องเที่ยวในประเทศไทย มีหลากหลายประเภทเนื่องด้วยทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของประเทศมีจำนวนมาก เช่น 1) รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศธรณีวิทยา การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์ 2) รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวชมวัฒนธรรมและประเพณี การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท 3) รูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา การท่องเที่ยวเพื่อศึกษากลุ่มชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรมกลุ่มน้อย การท่องเที่ยวเชิงกีฬา การท่องเที่ยวแบบผจญภัย การท่องเที่ยวแบบไฮมสเตย์ และฟาร์มสเตย์ การท่องเที่ยวพานักระยะยาว การท่องเที่ยวแบบให้รางวัล การท่องเที่ยวแบบประชุม การท่องเที่ยวแบบผสมผสาน

องค์ประกอบทางการท่องเที่ยว

หากพิจารณาองค์ประกอบของการท่องเที่ยวจะพบว่า การท่องเที่ยวต้องอาศัยองค์ประกอบต่าง ๆ ร่วมกันหลายปัจจัย จึงจะส่งผลให้การท่องเที่ยวนั้นประสบความสำเร็จสร้างความประทับใจและผลกำไร ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านที่ได้อธิบายเกี่ยวกับองค์ประกอบของการท่องเที่ยว ดังนี้

Morrison and Mill (1992, P. 15) กล่าวว่า องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวประกอบด้วย ปัจจัยพื้นฐาน (Infrastructure) ในด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการ

การขนส่ง การสื่อสาร การต้อนรับอย่างเป็นทางการ ต้อนรับด้วยใจ มีสิ่งดึงดูดใจ (Attractions) มีสิ่งอำนวยความสะดวก (Facilities) มารองรับทั้งในด้านร้านอาหาร ที่พัก ของที่ระลึก และ สิ่งที่ขาดไม่ได้ก็คือ มีบริการที่ประทับใจ

McIntosh and Goeldner (1995, P. 36) กล่าวว่า องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวจะประกอบด้วยทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกที่ดี (facilities) ระบบการขนส่งที่เข้าถึงได้สะดวก (transportation) ปัจจัยพื้นฐานที่ดีและพร้อม (infrastructure) ทรัพยากรทางธรรมชาติที่ดึงดูดใจและมีการต้อนรับที่ดีด้วยไมตรีจิต

Pike Steven (2008, P. 27) กล่าวถึง คุณลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวว่า แหล่งท่องเที่ยวเป็นการผสมผสานระหว่างผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ประสบการณ์ และการนำเสนอทรัพยากรที่จับต้องไม่ได้อื่น ๆ แก่ผู้บริโภค สิ่งสำคัญ คือ แหล่งท่องเที่ยวเป็นสถานที่ซึ่งนักท่องเที่ยวจะเดินทางมาเยี่ยมชมหรือพักอาศัย ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวควรประกอบด้วยองค์ประกอบ 6 ประการ ได้แก่ ความสามารถในการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยว (Available package) ความสามารถในการเข้าถึง (Accessibility) สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) กิจกรรม (Activities) การให้บริการของแหล่งท่องเที่ยว (Ancillary Service)

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548, หน้า 46) กล่าวว่า องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวจะประกอบด้วย 3 ปัจจัย คือ

1. มีเส้นทางคมนาคมที่เข้าถึงได้ แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีเส้นทางถนนที่เข้าถึงได้ และสามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน เพื่อให้นักท่องเที่ยวจะได้รับความสะดวกในการเดินทาง รวมทั้งต้องมีโครงข่ายการสื่อสารที่สามารถติดต่อได้กับแหล่งภายนอก

2. มีความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวก แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกทั้งไฟฟ้า น้ำ ประปา ที่พักค้างแรม ร้านอาหาร บริการนำเที่ยว ร้านค้าขาย สินค้าที่ระลึก ฯลฯ เพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

3. มีสิ่งดึงดูดใจ แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นสิ่งดึงดูดใจของนักท่องเที่ยวซึ่งอาจจะเป็นศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ความงามตามธรรมชาติ กิจกรรมบันเทิงใจ ศาสนสถาน โบราณวัตถุ ฯลฯ

เทิดชาย ช่วยบำรุง (2552, หน้า 14-16) ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ “ไร้ตัวตน” เพราะเกิดจากการรวมตัวของอุตสาหกรรมอื่น ๆ

นั่นหมายความว่า หากจะจัดการการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนก็ต้องจัดการองค์ประกอบต่าง ๆ ให้ยั่งยืนด้วยองค์ประกอบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มีดังนี้

1. ที่พัก (Accommodation) หมายถึง สถานที่ที่จัดไว้เพื่อให้นักเดินทางหรือนักท่องเที่ยวได้เข้าพัก พร้อมการบริการอาหารและเครื่องดื่ม ซึ่งปัจจุบันธุรกิจที่พักได้พัฒนาเรื่อยมาโดยมีรูปแบบการจัดบริการต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับลูกค้าอย่างสูงสุด มีการบริหารงานในระบบเครือข่ายทั้งในรูปแบบของเครือข่ายท้องถิ่นและเครือข่ายระหว่างประเทศมากขึ้น ทั้งนี้การพัฒนาธุรกิจที่พักรูปแบบต่าง ๆ ยังเป็นแรงผลักดันให้มีการแข่งขันกันสูงขึ้นทั้งระบบมาตรฐานการบริการที่สูงขึ้น และการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมควบคู่กับการบริหารจัดการที่เอื้อประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยว ระบบเศรษฐกิจของประเทศชาติและความยั่งยืนของการท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น เช่น โรงแรมรีสอร์ท บูติกโฮเทล บังกะโล เกสท์เฮาส์ โฮมสเตย์ โมเทล ลอร์จ เป็นต้น

2. การคมนาคม (Accessibility) เป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญ เนื่องจากมีบทบาทในการเคลื่อนย้ายนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ทั่วโลก ซึ่งการคมนาคมในปัจจุบันได้ถูกพัฒนาให้สามารถตอบสนองการเดินทางท่องเที่ยวได้หลายรูปแบบ เช่น ธุรกิจการบิน การเดินเรือและการคมนาคมขนส่งทางรถยนต์โดยสาร รถไฟ รถไฟฟ้า เป็นต้น

3. สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) หมายถึง ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปท่องเที่ยวได้ เช่น สิ่งดึงดูดใจประเภทแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ ทะเล ภูเขา น้ำตก เกาะ แม่น้ำ หาดทราย ฯลฯ สิ่งดึงดูดใจประเภทวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ ลอยกระทง งานแห่เทียนพรรษา เป็นต้น ซึ่งสิ่งดึงดูดใจนี้หมายรวมถึงสิ่งดึงดูดใจที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงหรือมีความโดดเด่นและเป็นที่สนใจกว่าแหล่งอื่น ๆ เช่น ทะเลหมอก ทะเลแหวก บ่อน้ำพุร้อน เป็นต้น

4. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) หมายถึง สิ่งที่จัดขึ้นเพื่อให้เอื้อประโยชน์และอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ แผนที่ อินเทอร์เน็ต ศูนย์ให้ข้อมูลทางการท่องเที่ยว ระบบป้องกันความปลอดภัยทางทะเล เป็นต้น

5. กิจกรรมต่าง ๆ ด้านการท่องเที่ยว (Activity) หมายถึง ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่ถูกสร้างขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและดึงดูดให้เกิดการ

ท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น นอกเหนือจากการไปเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวเท่านั้น โดยรูปแบบของกิจกรรมต่าง ๆ จะแตกต่างกันตามประเภทของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ กิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น การเดินป่า การนั่งช้าง การดูนก ฯลฯ กิจกรรมการท่องเที่ยวทางทะเล เช่น การดำน้ำ การตกปลา เป็นต้น

กุลวดี ละม้ายจีน (2553, หน้า 18) การท่องเที่ยวจะประสบความสำเร็จได้นั้น แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ประการ หรือที่เรียกกันว่า 5As ได้แก่

1. ความดึงดูดใจ (Attraction) หมายถึง ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ หรือมีลักษณะชวนตา ชวนใจ มีเสน่ห์เฉพาะตัว อันมีสาเหตุมาจากมีความงามตามธรรมชาติ เช่น ชายหาดขาว แนวปะการังที่มีสีสันสวยงาม รวมทั้งปลาชนิดต่าง ๆ ป่าที่มีพันธุ์ไม้นานาชาติ หรือความงามที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ทะเลสาบ รีสอร์ทในหุบเขา

2. ความสามารถในการเข้าถึง (Accessibility) หมายถึง การที่จะดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวในการเดินทางมาเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยว หากนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกและใกล้ชิด ถึงแม้แหล่งท่องเที่ยวมีความสวยงามแต่ขาดความสะดวกในการเข้าถึง นักท่องเที่ยวจะไม่เดินทางไปเยี่ยมชมหน่วยงานที่รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวจำเป็นต้องดำเนินการจัดสร้างการคมนาคมที่สะดวกสบาย

3. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง สิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการได้รับ คือ ความสะดวกสบายในการท่องเที่ยว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว มีการก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก โครงสร้างพื้นฐานขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว เช่น ไฟฟ้า ประปา ถนน ระบบการสื่อสารต่าง ๆ

4. ที่พัก (Accommodation) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวนั้น สิ่งที่นักท่องเที่ยวมีความต้องการ คือ ที่พักแรม เนื่องจากในการเดินทางไปท่องเที่ยวนั้นบางครั้งอาจมีการนอนพักค้างภายในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวควรมีการจัดบริการ ที่พักแรมภายในแหล่งท่องเที่ยวด้วย

5. กิจกรรม (Activity) หมายถึง กิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในแหล่งท่องเที่ยว เช่น การเดินป่า การล่องแก่ง การพายเรือ หรือกิจกรรมการร่ำรำ การจัดงานรื่นเริง การบายศรีสู่ขวัญ เป็นต้น

องค์ประกอบที่กล่าวมาทั้ง 5 ประการดังกล่าว เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ในการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ภายในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งแตกต่างจากกลุ่มนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม ผู้สนใจเฉพาะ เช่น กลุ่มอนุรักษ์ กลุ่มนักพจญภัย กลุ่มนักวิชาการ นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ จะไม่ให้ความสนใจกับสิ่งอำนวยความสะดวกนักเนื่องจากกลุ่มบุคคลดังกล่าวต้องการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวที่มีสภาพใกล้เคียงกับธรรมชาติและวัฒนธรรมเดิม

นอกจากนี้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวยังคงต้องพึ่งพาโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อการท่องเที่ยว (Infrastructure) ประกอบด้วย ระบบสาธารณูปโภคที่อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวในการเดินทางและท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นจุดหมายปลายทางได้อย่างสะดวกและปลอดภัย อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไม่ใช่อุตสาหกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งด้านการท่องเที่ยวเท่านั้น หากแต่ประกอบด้วยอุตสาหกรรมหลากหลาย ทั้งด้านที่พัก ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก การขนส่งต่าง ๆ และบริษัทนำเที่ยว เป็นต้น ดังนั้นกลไกการขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจึงไม่สามารถดำเนินการได้เพียงลำพัง แต่ต้องดำเนินการโดยคำนึงถึงอุตสาหกรรมแวดล้อมที่เกี่ยวข้องด้วย

สรุปได้ว่า องค์ประกอบการท่องเที่ยว คือ ความสามารถในการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยว (Available package) สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) กิจกรรม (Activities) การเข้าถึง (Access) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ที่พัก (Accommodation)

ความสำคัญของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวจัดได้ว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ โดยมีคุณประโยชน์ต่าง ๆ มากมายทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อนึกถึงการท่องเที่ยวก็ไม่ควรนึกถึงประโยชน์เพียงด้านเดียว เพราะหากขาดการวางแผน และจัดการการท่องเที่ยวที่ดี อาจก่อผลกระทบเชิงลบตามมาอย่างมากมาย ความสำคัญของการท่องเที่ยวแบ่งได้เป็น (เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2552, หน้า 6)

1. ด้านสังคม

- 1.1 สนับสนุนฟื้นฟู อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีของชาติ
- 1.2 สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างนักท่องเที่ยวและคนในท้องถิ่น
- 1.3 รักษาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว

2. ด้านเศรษฐกิจ

- 2.1 สร้างรายได้ให้แก่ประเทศในรูปของเงินตราต่างประเทศ

2.2 การกระจายรายได้และสร้างงานสร้างอาชีพให้แก่ประชาชน

3. ด้านการเมือง

3.1 เสริมสัมพันธภาพอันดีและความเข้าใจของมวลมนุษยชาติอันจะนำไปสู่สันติภาพของโลก

3.2 ส่งเสริมให้นานาประเทศรู้จักประเทศไทยมากยิ่งขึ้น

ผลกระทบทางการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยว อาจก่อให้เกิดผลกระทบในด้านต่าง ๆ ดังนี้ (เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2552, หน้า 10-13)

1. ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

1.1 ปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวและปัญหามลภาวะ ซึ่งทำให้สภาพแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม สกปรก เกิดขยะและสิ่งปฏิกูล น้ำเสียมีกลิ่นเหม็น รบกวน มลพิษทางอากาศซึ่งส่งผลเสียต่อสุขภาพ พืชและสัตว์ป่าถูกรบกวน บางส่วน ถูกทำลายจนลดจำนวนลงหรือสูญพันธุ์ไปอย่างรวดเร็ว

1.2 ปัญหาการบุกรุกที่สาธารณประโยชน์ ซึ่งรวมถึงการเข้าครอบครอง และใช้ที่สาธารณประโยชน์ในการแสวงหาประโยชน์ทางการท่องเที่ยว การตั้งแผงลอย สิ้นค้าในแหล่งท่องเที่ยวทั้งที่เป็นแหล่งธรรมชาติและโบราณสถานต่าง ๆ

1.3 ปัญหาอาคารและสิ่งปลูกสร้าง โดยเฉพาะในแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ๆ มีการก่อสร้างที่ไม่ได้ควบคุมความสูง ก่อให้เกิดทัศนียภาพที่ไม่เหมาะสม สิ่งก่อสร้างบางอย่างไม่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม เป็นการทำลายภูมิทัศน์อันสวยงาม นอกจากนี้ยังมีปัญหาเกี่ยวกับความแออัดของสิ่งก่อสร้าง เช่น แผงลอย แผงขายอาหาร แผงขายสินค้าที่ระลึกและอาคารพาณิชย์ที่ก่อสร้างอย่างไม่ระเบียบก่อให้เกิดทัศนียภาพที่ไม่สวยงาม

1.4 ปัญหาการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก โดยไม่คำนึงถึงสภาพแวดล้อม เช่น การถมที่ การถมทะเลเพื่อก่อสร้างท่าเทียบเรือ การก่อสร้างถนนซิดชายฝั่ง การตัดถนนผ่านป่าชายเลน การสร้างเขื่อนในบางแห่ง ซึ่งก่อให้เกิดการพังทลายของหน้าดิน เกิดการตกตะกอนในแม่น้ำหรือทะเล เป็นการทำลายสภาพภูมิศาสตร์ทางธรรมชาติและคุณสมบัติของระบบนิเวศ ปัญหาต่าง ๆ เป็นการทำลายสภาพแวดล้อมและเกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางธรรมชาติที่มีอยู่เดิม ให้เสียสมดุล

1.5 มีนักท่องเที่ยวกระจุกตัวในบางพื้นที่มากเกินไปจนเกินขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ จึงส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศทางธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยววนั้น ๆ

1.6 การจัดการการท่องเที่ยวที่มุ่งสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเพียงฝ่ายเดียว โดยไม่ตระหนักถึงความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยว จึงก่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ขาดสมดุลและความยั่งยืน

2. ผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรม

2.1 ปัญหาเพศพาณิชย์ เมื่อมีการท่องเที่ยวเข้ามาทำให้อุตสาหกรรมนี้พัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็วเพื่อตอบสนองความต้องการทางเพศของนักท่องเที่ยวบางกลุ่มซึ่งเกิดปัญหาตามมา เช่น โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ การล่วงละเมิดและผู้หญิงเพื่อค้าประเวณี ยาเสพติด เป็นต้น

2.2 ปัญหาอาชญากรรม เช่น นักท่องเที่ยวถูกหลอกหลวง ถูกข่มขืน ถูกฆ่า ถูกจี้ปล้นหรือขโมยทรัพย์สินตามสถานที่ต่าง ๆ ก่อให้เกิดภาพลักษณ์ที่ไม่ดีแก่นานาชาติ

2.3 ปัญหาค่าครองชีพ ในพื้นที่ที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวมักประสบปัญหาค่าครองชีพที่สูงกว่าพื้นที่อื่นจึงส่งผลกระทบต่อประชาชนในท้องถิ่นที่มีรายได้น้อย

2.4 ปัญหาความไม่เสมอภาคในการมุ่งเน้นพัฒนาเฉพาะพื้นที่ในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ตลอดจนการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานมักจะดำเนินการในพื้นที่ที่มีการส่งเสริมการท่องเที่ยว แต่ในพื้นที่ที่ไม่เป็นแหล่งท่องเที่ยวกลับได้รับการพัฒนาน้อย ประชาชนจึงเกิดความรู้สึกไม่ได้รับความเป็นธรรม

2.5 ปัญหาค่านิยมที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งมุ่งให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจและเงินตรา อีกทั้งพฤติกรรมเลียนแบบนักท่องเที่ยวทั้งด้านการแต่งกาย ภาษาและการดำรงชีวิตจนละทิ้งขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม

2.6 ปัญหาการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมประเพณี การนำขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมความเป็นไทยมาเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว โดยมุ่งหวังผลประโยชน์ด้านการค้า แต่กลับลดความประณีต ตัดทอนขั้นตอนที่เป็นหัวใจหรือเนื้อหาของวัฒนธรรม การดำเนินงานมักจะเน้นการแสดงเพื่อโชว์ความตื่นตาตื่นใจโดยละเลยเนื้อหาสาระเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นรวมทั้งคุณค่าที่แท้จริงในสังคม

2.7 ปัญหาความขัดแย้งระหว่างเจ้าของท้องถิ่นกับนักท่องเที่ยวที่เกิดจากความแตกต่างของขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งนักท่องเที่ยวอาจจะเปลือยกายอาบแดด กอดจูบกันในที่สาธารณะหรือแต่งกายไม่สุภาพในการเข้าชมสถานที่สำคัญทางศาสนาหรือปูชนียสถาน จึงทำให้เจ้าของท้องถิ่นไม่พอใจ จนบางครั้งอาจเกิดการต่อต้านและไม่ต้อนรับนักท่องเที่ยว

2.8 ปัญหาการลดคุณค่าของงานศิลปหัตถกรรม เกิดจากความเห็นแก่ตัวของผู้ผลิตและจำหน่าย โดยลดมาตรฐานเพื่อให้ได้กำไรสูงสุด มีการลอกเลียนแบบศิลปหัตถกรรม โดยไม่คำนึงถึงความประณีตและคุณภาพของสินค้า ทำให้คุณค่าทางศิลปะหดหายไป

3. ผลกระทบด้านความปลอดภัย

3.1 ปัญหาการหลอกลวง เอารัดเอาเปรียบนักท่องเที่ยว เกิดจากผู้ประกอบการบางรายที่ต้องการกอบโกยประโยชน์ส่วนตนและคิดค้ากำไรเกินควร

3.2 ความปลอดภัยด้านการคมนาคม เช่น ปัญหาจากสภาพยานพาหนะคนขับ เส้นทาง ระบบป้องกันภัยและชูชีพ เป็นต้น

3.3 กิจกรรมการท่องเที่ยวหลายประเภทมีความเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุขาดการจัดการระบบและบุคลากรที่มีความรู้ความชำนาญในการควบคุมอย่างเพียงพอ

3.4 ภัยธรรมชาติ เช่น การเกิดคลื่นยักษ์สึนามิ การก่อการร้ายและการระบาดของโรคติดต่อรุนแรง เช่น ไข้หวัดนก โรคซาร์ เป็นต้น

4. ผลกระทบด้านคุณภาพและบริการ

การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมามุ่งเน้นปริมาณนักท่องเที่ยวมากกว่าการพัฒนาคุณภาพการจัดการการท่องเที่ยว ประเทศไทยจึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวราคาถูก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ

4.1 ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถและทักษะในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยว

4.2 โรงแรมขนาดใหญ่มีเจ้าของและผู้บริหารเป็นชาวต่างชาติ จึงมีประสิทธิภาพสูง ขณะที่โรงแรมอิสระ (ขนาดกลาง-เล็ก) มีประสิทธิภาพการดำเนินงานต่ำ

4.3 ปัญหาการตัดราคาทำให้ผู้ประกอบการไม่สามารถรักษาและเพิ่มคุณภาพการให้บริการได้

4.4 การจัดการการท่องเที่ยวในท้องถิ่นยังไม่มีมาตรฐานคุณภาพ

4.5 องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นยังขาดความรู้ความเข้าใจและการมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของตนเอง

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยว

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการที่เกี่ยวข้องกับสินค้าและบริการที่หลากหลาย จึงมีความเกี่ยวพันกับองค์กรต่าง ๆ ทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชน ดังนั้นการพัฒนาการท่องเที่ยวจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยการสนับสนุนและความร่วมมือจากทุกฝ่ายการทำงานร่วมกันอย่างสอดคล้องประสานจึงมีความสำคัญยิ่ง

การท่องเที่ยวต้องผ่านกระบวนการจัดการและพัฒนาองค์ประกอบทุกอย่างที่เกี่ยวข้อง โดยหน่วยงานสนับสนุนอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวต้องใช้องค์ความรู้จากศาสตร์ต่าง ๆ ในเชิงบูรณาการทั้งด้านกฎหมาย เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การตลาด การเกษตร การจัดการ จิตวิทยา ภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อม เป็นต้น ซึ่งการดำเนินการต่าง ๆ ต้องมีทั้งเชิงรุกและเชิงรับ โดยกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวบนฐานของทรัพยากรที่มีอยู่และเกิดผลกระทบด้านลบต่อสังคม วิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ซึ่งเป็นหนทางสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

หน่วยงานสนับสนุนอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

หน่วยงานสนับสนุนอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว แบ่งเป็น 2 ภาคส่วนหลัก ๆ คือ ภาครัฐและภาคเอกชน โดยหน่วยงานภาครัฐมีบทบาทในการกำหนดนโยบายดำเนินการกำกับ ควบคุม ดูแลและส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ในขณะที่ภาคเอกชนเป็นฟันเฟืองสำคัญในการขับเคลื่อน กระตุ้นและส่งเสริมให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป (เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2552, หน้า 17)

1. หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
- สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว
- กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช
- กรมศิลปากร

- องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

2. หน่วยงานภาคเอกชน ได้แก่

- สภาการเดินทางและท่องเที่ยวโลก
- องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก
- สมาคมขนส่งทางอากาศระหว่างประเทศ
- สมาคมโรงแรมไทย
- สมาคมไทยธุรกิจการท่องเที่ยว
- สมาคมไทยบริการท่องเที่ยว
- สมาคมไทยท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และผจญภัย

หลักการพัฒนากการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ในหลายพื้นที่ได้มีการใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ ในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างระมัดระวังและมีความรอบคอบมากขึ้น ซึ่งอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์อย่างเป็นทางการของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังนี้ (ศูนย์เพื่อการวางแผนการท่องเที่ยวและการแก้ไขปัญหาคความยากจนแห่งเอเชีย, 2549, หน้า 8-11)

1. สมาชิกของชุมชนจะต้องควบคุมการพัฒนากการท่องเที่ยว โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ด้านการท่องเที่ยวของชุมชน กำหนดแหล่งทรัพยากรที่จะต้องได้รับการทำนุบำรุงและส่งเสริม รวมทั้งการร่วมกำหนดเป้าหมายและกลยุทธ์ในการพัฒนาและบริหารจัดการ นอกจากนี้สมาชิกของชุมชนจะต้องเข้าร่วมในการดำเนินการตามแนวทางและกลยุทธ์ที่ได้กำหนดขึ้น รวมทั้งการเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานด้านบริการการสาธารณสุขภาคและการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ

2. นวัตกรรมด้านการท่องเที่ยวควรพัฒนาขึ้นจากความร่วมมือของกลุ่มต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่

3. การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวจะต้องรวมถึงโอกาสในการจ้างงานที่มีคุณภาพ การจัดหางานที่ดีและเหมาะสมกับคนในพื้นที่ควรเป็นส่วนหนึ่งของภาพรวมการพัฒนากการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่และหนึ่งในกระบวนการจ้างงานที่มีคุณภาพนั้น คือการให้โอกาสคนท้องถิ่นเข้ามาร่วมบริหารจัดการและจัดการโครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยว เช่น โรงแรม ร้านอาหาร ร้านค้า ฯลฯ นอกจากนี้ การให้การศึกษา การฝึกอบรมกับคนในท้องถิ่น และการให้โอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนในการประกอบธุรกิจเป็นส่วนสำคัญของนโยบายการพัฒนาประเภทนี้ด้วย

4. การกระจายผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวควรเป็นไปอย่างกว้างขวาง ในแต่ละพื้นที่ มีการพัฒนาการท่องเที่ยว ความสัมพันธ์และการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในการวางแผน การพัฒนาและการดำเนินงาน บริหารทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว ตลอดจนการบริการด้านต่าง ๆ เพื่อก่อให้เกิด ความมั่นใจว่าการกระจายผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันระหว่างสมาชิกชุมชน นักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการต่าง ๆ

5. การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะต้องให้ความเสมอภาคระหว่างคนรุ่นต่าง ๆ การกระจายต้นทุนและผลประโยชน์จากการพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องเกิดขึ้นทั้งในคนรุ่น ปัจจุบันและอนาคต เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมกับคนรุ่นต่อไป เราทุกคนไม่ว่าจะเป็น นักท่องเที่ยว ธุรกิจท่องเที่ยวและชุมชนควรจะรักษาทรัพยากรให้อยู่ในสภาพที่ดีไม่น้อยกว่า สิ่งที่เรามีอยู่ในปัจจุบัน ดังนั้น การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะต้องหลีกเลี่ยงการใช้ ทรัพยากรที่ไม่สามารถนำกลับมาสู่สภาพเดิมได้

6. การวางแผนระยะยาวเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้ประกอบการและหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นหลักประกันว่าพื้นที่นั้น ๆ จะไม่เสียหายจากการดำเนินกิจกรรมใด ๆ เพียงเพื่อประโยชน์ระยะสั้นและละทิ้งไปเมื่อนักท่องเที่ยวและนักธุรกิจหมดความสนใจและ ย้ายไปที่อื่น การวางแผนระยะยาวจะช่วยส่งเสริมให้มีการใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ ในเชิงรุก เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของพื้นที่และช่วยสร้างความสัมพันธ์เชื่อมโยงส่วนต่าง ๆ ของท้องถิ่น

7. ความกลมกลืนเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องสร้างให้เกิดขึ้นระหว่างนักท่องเที่ยว สถานทีและชุมชน องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การสนับสนุนอย่างกว้างขวางจากผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียในพื้นที่และความสมดุลระหว่างวัตถุประสงค์ด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมและ มนุษย์ ตลอดจนการตระหนักถึงความสำคัญของการร่วมมือระหว่างรัฐบาล ชุมชนท้องถิ่น และอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ตลอดจนองค์กรไม่แสวงกำไรที่ดำเนินงานด้านการพัฒนา ชุมชนและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

8. กลยุทธ์และแผนด้านการท่องเที่ยวจะต้องได้รับการเชื่อมโยงเข้ากับ นวัตกรรมและแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับต่าง ๆ

9. ความร่วมมืออย่างใกล้ชิดระหว่างผู้กำหนดนโยบายและผู้ปฏิบัติในระดับ ต่าง ๆ ตลอดจนหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องมีความจำเป็นมาก โดยเฉพาะนโยบายด้านการท่องเที่ยวและนโยบายสิ่งแวดล้อม ซึ่งผู้ให้บริการด้านต่าง ๆ

ทั้งการขนส่ง ที่จอดรถ ความสามารถในการรองรับด้านน้ำดื่ม น้ำใช้ ความสามารถในการ
กำจัดน้ำเสียจะต้องได้รับการพิจารณาพร้อมกับแผนการท่องเที่ยวและการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง

10. การประสานความร่วมมือระหว่างแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบการและ
ธุรกิจการท่องเที่ยวเป็นสิ่งจำเป็นเนื่องจากแต่ละธุรกิจหรือการดำเนินงานด้านหนึ่งด้านใด
ย่อมมีผลกระทบต่อประกอบการหรือคุณภาพการทำงานของธุรกิจด้านอื่น ๆ
อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

11. มีความจำเป็นที่จะต้องประเมินผลกระทบที่จะเกิดจากการพัฒนา
ด้านการท่องเที่ยว ความสามารถในการรองรับของพื้นที่จะต้องได้รับการพิจารณา
โดยครอบคลุมทั้งข้อจำกัดและการพัฒนาด้านกายภาพ ธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรม
จะต้องมีความสอดคล้องกับข้อจำกัดของท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อม แผนและการดำเนินงาน
ใด ๆ ควรได้รับการประเมินผลอย่างสม่ำเสมอและมีการปรับปรุงแก้ไขตามความเหมาะสม

12. จะต้องมีการพัฒนาแนวทางหรือหลักเกณฑ์สำหรับการดำเนินการ
ด้านการท่องเที่ยว รวมถึงการประเมินผลกระทบ นอกจากนี้จะต้องมีการสร้างประมวล
จรรยาบรรณในการปฏิบัติสำหรับการท่องเที่ยวในทุกระดับ ทั้งในระดับชาติ ภูมิภาคและ
ท้องถิ่น รวมทั้งการพัฒนาดัชนีชี้วัดและขีดจำกัดสำหรับใช้ชี้วัดผลกระทบและความสำเร็จ
ของโครงการท่องเที่ยว กลยุทธ์สำหรับการปกป้องและติดตามตรวจสอบเป็นสิ่งจำเป็น
หากชุมชนต้องการปกป้องรักษาทรัพยากรซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของสินค้าทางการ
ท่องเที่ยวของพวกเขา

13. การวางแผนการท่องเที่ยวจะต้องเปลี่ยนแปลงจากแนวทางดั้งเดิมที่เน้น
การเติบโตของอุตสาหกรรมมาเป็นให้ความสำคัญกับโอกาสในการจ้างงานและการพัฒนา
รายได้ รวมทั้งคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นด้วย และในขณะเดียวกันก็ต้องแน่ใจว่า
การตัดสินใจในแต่ละขั้นตอนของการพัฒนานั้นสะท้อนให้เห็นถึงการตระหนักในคุณค่าของ
สิ่งแวดล้อม ทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม การบริหารจัดการและการใช้ทรัพยากร
สาธารณะต่าง ๆ เช่น น้ำ อากาศและที่ดินของส่วนรวม ควรมีความรับผิดชอบที่สามารถ
ตรวจสอบได้ในฐานะผู้ใช้ ทั้งนี้เพื่อให้เป็นที่แน่ใจว่าทรัพยากรเหล่านี้ไม่ถูกนำไปใช้ในทาง
ที่ผิด

14. การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยการพัฒนา
การศึกษาและหลักสูตรอบรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมความรู้ความเข้าใจให้กับสาธารณชน

ตลอดจนส่งเสริมความสามารถทางธุรกิจ การประกอบอาชีพและความเชี่ยวชาญในสาขาอาชีพต่าง ๆ

15. การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนรวมถึงการส่งเสริมกิจกรรมและการดำเนินการที่จะช่วยส่งเสริมลักษณะเด่นของสภาพภูมิทัศน์และพื้นที่ในบริเวณนั้น ความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนและโอกาสในการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ กิจกรรมต่าง ๆ ควรมุ่งให้เกิดประสบการณ์ที่มีคุณภาพ อันนำไปสู่ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในหลักการอื่น ๆ ของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

16. ขนาดและประเภทของสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว จะต้องสะท้อนให้เห็นข้อจำกัดและขีดความสามารถในการรองรับของทรัพยากรในพื้นที่ โดยเน้นการส่งเสริมให้จัดสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการที่มีผลกระทบน้อย

17. กระบวนการบริหารจัดการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวจะต้องช่วยดำรงรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา ทั้งนี้โดยใช้หลักเกณฑ์และมาตรฐานสากล

18. การทำการตลาดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ควรให้ความสำคัญในเรื่องคุณภาพของประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับ โดยมีจิตสำนึกรับผิดชอบและสะท้อนจริยธรรมของการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเป็นกระบวนการในการปรับปรุงหรือฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพที่ดีขึ้นสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ดียิ่งขึ้นโดยอยู่บนฐานความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งเป็นสำคัญ ซึ่งกระบวนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว มีดังนี้ (เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2552, หน้า 60-61)

1. **สำรวจแหล่งท่องเที่ยว** โดยความร่วมมือของภาครัฐทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นโดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นเจ้าของท้องถิ่น ประชาชนในพื้นที่และภาคเอกชนร่วมสำรวจแหล่งท่องเที่ยวซึ่งรวมถึงการสำรวจความพร้อมในฐานะเจ้าบ้านด้วย ทั้งนี้เป็นการสำรวจว่าในท้องถิ่นดังกล่าวมีแหล่งท่องเที่ยวใดบ้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทใด มีสภาพเป็นอย่างไรและจัดทำบัญชีรายชื่อแหล่งท่องเที่ยวตลอดจนการสำรวจความพร้อมในด้านอื่น ๆ ด้วย เช่น แรงงาน สาธารณูปโภคต่าง ๆ เป็นต้น

2. จัดแบ่งพื้นที่ในแหล่งท่องเที่ยวตามความเหมาะสมในการใช้งาน โดยจัดแบ่งให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและการใช้ประโยชน์ เช่น เขตพื้นที่สำหรับการบริการข้อมูลทางการท่องเที่ยว บริการธุรกิจท่องเที่ยว นันทนาการเพื่อการท่องเที่ยว พื้นที่หวงห้าม กิจกรรมพิเศษหรือกั้นชน เป็นต้น
3. กำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการทางการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวตามความเหมาะสมเพื่อบริการนักท่องเที่ยว โดยดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของท้องถิ่น และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงภูมิสถาปัตยกรรม ความทนทาน การประหยัดพลังงาน ความสะดวกในการใช้งานและดูแลรักษา เป็นต้น
4. จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนการสรรหาล้างสิ่งดึงดูดใจต่าง ๆ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม
5. ประเมินขีดความสามารถทางการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวและประเภทนักท่องเที่ยวตามความเหมาะสม
6. ศึกษาผลกระทบของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม
7. รวบรวมข้อมูลด้านต่าง ๆ ของแหล่งท่องเที่ยวและท้องถิ่นเพื่อเผยแพร่แก่นักท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ ตามความเหมาะสมซึ่งเป็นการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายต่อไป
8. จัดตั้งหน่วยงานรับผิดชอบในการดำเนินการ จัดหางบประมาณและแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยกระบวนการมีส่วนร่วมในเชิงพหุภาคีโดยเฉพาะความร่วมมือจากประชาชนในท้องถิ่นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถใช้กระบวนการดังกล่าวเป็นแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ที่สอดคล้องกับศักยภาพ ความสามารถและบริบทของตน

แนวคิดทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ฐานรากที่สำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน

ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม (Social and Cultural Capital) เป็นทุนที่เป็นนามธรรม แต่ก็มีความสำคัญต่อการเป็นชุมชนและความเป็นปึกแผ่นของชุมชนอย่างมาก ทุนทางสังคม เน้นความสัมพันธ์ที่อยู่บนพื้นฐานของการปฏิบัติที่ก่อให้เกิดความสามัคคี ความเอื้ออาทรต่อกัน เกิดความไว้วางใจกัน และเกิดความร่วมมือในลักษณะกลุ่มหรือ

เครือข่ายซึ่งเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ที่อยู่บนพื้นฐานของการปฏิบัติ (Norm) แบบเดียวกัน นั่น คือ การเคารพต่อผู้อาวุโส เคารพต่อการเป็นเพื่อนร่วมชุมชนเดียวกัน ซึ่งได้ปฏิบัติต่อกันโดยอัตโนมัติ ทำให้เกิดการส่งเสริมและเกื้อหนุนให้มืองค์กรทางสังคมหรือเครือข่าย (Network) ที่เอื้อเพื่อแผ่ต่อกันได้ง่ายขึ้น แม้การเกิดกลุ่มหรือเครือข่ายนั้นจะเป็นไปได้ อย่างช้า ๆ แต่ก็ก่อให้เกิดความร่วมมือในการดำเนินงาน และมีความไว้วางใจ (Trust) ต่อกันได้ โดยมีเป้าหมายสูงสุดเดียวกัน ส่วนทุนทางวัฒนธรรม เน้นการใช้ความรู้ ภูมิปัญญาและเน้นค่านิยมท้องถิ่น ตลอดจนเน้นอนุรักษ์และพัฒนาขนบธรรมเนียม ประเพณีที่ดีงามของชุมชนไว้ ถึงแม้ว่าโดยประวัติศาสตร์ของชุมชนเองนั้น มิได้เกิดจากการ เป็นเครือข่ายกันทั้งหมดก็ตาม แต่ได้มีการหลั่งไหลทางวัฒนธรรมและซึมซับกัน โดยอัตโนมัติ มีการคิดค้นและพัฒนาความรู้ ภูมิปัญญาจากการประกอบอาชีพของตนเอง แล้วบอกต่อ ๆ กันเมื่อใช้แล้วดี หรือการถ่ายทอดขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งต้นทุนทาง วัฒนธรรมเหล่านี้ได้ถูกอนุรักษ์และถ่ายทอดไปยังคนรุ่นต่อ ๆ ไป (เสาวลักษณ์ สมสุข, 2551, หน้า 15)

ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นทุนที่สำคัญมากต่อความเข้มแข็งของชุมชน และมีความสำคัญยิ่งในการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเพราะการท่องเที่ยวจะต้อง วางอยู่บนฐาน “ทุน” นี้ ดังจะเห็นได้ว่าในปัจจุบันกระแสการท่องเที่ยวหวนกลับสู่ความเป็น ชุมชนดั้งเดิม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ วิถีชีวิตจึงกลายเป็นสินค้าทางการ ท่องเที่ยวที่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวได้ไม่น้อย ดังนั้นการบริหารจัดการเพื่อรักษา ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมเชิงพหุภาคี โดยเฉพาะ การมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของทุนดังกล่าวอย่างแท้จริงเพื่อเตรียมความพร้อม ของชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยว ดังนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะองค์กร ภาครัฐที่ใกล้ชิดประชาชนมากที่สุดก็ควรกระตุ้นให้เกิดกลไกการส่งเสริมและรักษา ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมให้คงอยู่เพื่อเป็นฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวของท้องถิ่นต่อไป

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว นับว่ามีความสำคัญสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพ เกี่ยวกับธุรกิจการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก โดยเริ่มที่การเป็นผู้ประกอบกิจการท่องเที่ยว ทั้งภายในประเทศและนอกประเทศ หรือการเป็นมัคคุเทศก์ทั้งประเภททั่วไปและประเภท เฉพาะทาง ผู้ประกอบการต้องขึ้นทะเบียนรับใบอนุญาตประกอบกิจการตามกฎหมายทั้งสิ้น จึงจะสามารถประกอบกิจการได้ นอกจากนี้ผู้ประกอบการในธุรกิจอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ

การให้บริการนักท่องเที่ยว เช่น ธุรกิจโรงแรม สถานบริการ ธุรกิจด้านโบราณวัตถุ ล้วนแต่ต้องมีใบอนุญาตประกอบกิจการตามกฎหมายทั้งสิ้น

นอกจากต้องมีใบอนุญาตประกอบกิจการก่อนการดำเนินการแล้ว การจะเข้าไปดำเนินการนำเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ทั้งในเขตอุทยานแห่งชาติหรือเขตโบราณสถานต่าง ๆ ผู้ประกอบการนำเที่ยวหรือมัคคุเทศก์ ต้องทราบกฎและระเบียบของสถานที่แต่ละแห่งเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ สำหรับการจำหน่ายสินค้าแก่นักท่องเที่ยว ในปัจจุบันมักพบการหลอกลวงหรือเอาเปรียบนักท่องเที่ยว ซึ่งส่งผลกระทบต่อภาพพจน์ของประเทศจนเป็นที่กล่าวกันในหมู่นักท่องเที่ยวว่าประเทศไทยเป็นแหล่งผลิตสินค้าปลอมและหลอกลวงนักท่องเที่ยว นับเป็นการเสื่อมเสียชื่อเสียงเป็นอย่างมาก ดังนั้นหากนำกฎหมายข้อบังคับที่กำหนดความผิดมาอธิบายให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจท่องเที่ยวได้เข้าใจและตระหนักถึงผลเสียที่จะตามมา ก็อาจจะช่วยลดปัญหาได้ในระดับหนึ่ง

จะเห็นได้ว่ากฎหมายเกี่ยวกับการท่องเที่ยว นั้น มีความสำคัญมากซึ่งผู้เกี่ยวข้องควรจะรู้และศึกษาเพื่อที่จะได้เข้าใจกฎเกณฑ์ สิทธิและหน้าที่ของตนอันเป็นแนวทางในการปฏิบัติอย่างถูกต้อง ไม่เกิดความเสียหายแก่สังคมโดยรวมซึ่งมีระเบียบและกฎหมายเกี่ยวกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวดังนี้

- พระราชบัญญัตินโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2551
- พระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547
- พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545
- พระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2541
- พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541
- พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

พ.ศ. 2535

- พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2535
- พระราชบัญญัติจัดหางานและคุ้มครองคนหางาน พ.ศ. 2528
- พระราชกำหนดภาษีการเดินทางออกนอกราชอาณาจักร พ.ศ. 2526
- พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2525
- พระราชบัญญัติการขนส่งทางบก พ.ศ. 2522
- พระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2522

- พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522
- พระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. 2511
- พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509
- พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถาน

แห่งชาติ พ.ศ. 2504

- พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504
- พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469
- พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522
- กฎหมายภาษีอากร (การคืนภาษีให้นักท่องเที่ยว)
- กฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น
 - 1) กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด
 - 2) กฎหมายปราบปรามการค้าประเวณี
 - 3) กฎหมายเกี่ยวกับการฉ้อโกงนักท่องเที่ยว

โดยเฉพาะพระราชบัญญัตินโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2551

เป็นพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยตรงฉบับล่าสุดที่เกิดขึ้นเพราะการกำหนดนโยบายและการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของประเทศกระจัดกระจายอยู่ตามหน่วยงานของรัฐ ทำให้การบริหารและพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมาไม่มีเอกภาพ เป็นไปอย่างไร้ทิศทางและไม่ต่อเนื่อง ประกอบกับสถานการณ์ในปัจจุบันแหล่งท่องเที่ยวอันเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวหลายประเภทยังมิได้มีระบบการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่ถูกต้องและเหมาะสม เป็นเหตุให้แหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมและด้อยคุณภาพนำมาซึ่งผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม และเป็นอุปสรรคในการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศให้มีคุณภาพและมีความยั่งยืน จึงควรสร้างกลไกในการกำหนดนโยบายและการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของประเทศให้เป็นไปอย่างมีระบบสอดรับและเชื่อมโยงกันทั้งในระดับชาติ ระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่น เพื่อให้การบริหารและพัฒนาการท่องเที่ยวมีเอกภาพและมีความต่อเนื่อง ตลอดจนเพื่อให้มีระบบบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างถูกต้องและเหมาะสม จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ ซึ่งในมาตรา 5 ได้กำหนดให้มี “คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ เรียกโดยย่อว่า “ท.ท.ช.” ประกอบด้วยนายกรัฐมนตรีเป็นประธานกรรมการ รัฐมนตรี

ว่าการกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เป็นรองประธานกรรมการ รัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงคมนาคม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม
ปลัดกระทรวงกลาโหม ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ ปลัดกระทรวงพาณิชย์
ปลัดกระทรวงแรงงาน ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ปลัดกระทรวงสาธารณสุข

เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ผู้อำนวยการ
สำนักงบประมาณ ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ นายกสมาคมองค์การบริหารส่วนจังหวัด
แห่งประเทศไทย นายกสมาคมสันนิบาตเทศบาลแห่งประเทศไทย นายกสมาคมองค์การ
บริหารส่วนตำบลแห่งประเทศไทย ประธานสภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
และผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งนายกรัฐมนตรีแต่งตั้งไม่เกินเก้าคนเป็นกรรมการ” โดย ท.ท.ช.
มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้ คือ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2554, หน้า 12)

- 1) จัดทำและเสนอนโยบาย ยุทธศาสตร์หรือมาตรการเพื่อส่งเสริม
การบริหารและพัฒนาการท่องเที่ยวต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาอนุมัติ
- 2) จัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติเสนอต่อคณะรัฐมนตรี
เพื่อพิจารณาอนุมัติ
- 3) เสนอนโยบายและแนวทางการจัดทำความร่วมมือระหว่างประเทศ
เกี่ยวกับการท่องเที่ยวต่อคณะรัฐมนตรี
- 4) ดำเนินการเพื่อให้มีการกำหนดเขตพัฒนาการท่องเที่ยว
- 5) พิจารณาให้ความเห็นชอบและกำกับดูแลการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการ
พัฒนาการท่องเที่ยวภายในเขตพัฒนาการท่องเที่ยว
- 6) กำหนดและจัดให้มีการรับรองมาตรฐานเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวหรือ
อุตสาหกรรมท่องเที่ยว
- 7) อำนาจการ ติดตาม ประเมินผลและตรวจสอบการดำเนินงาน
ของหน่วยงานของรัฐให้เป็นไปตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติและนโยบายหรือ
มาตรการเพื่อการส่งเสริมการบริหารและพัฒนาการท่องเที่ยว
- 8) กำกับจัดการและบริหารกองทุน
- 9) ปฏิบัติการอื่นตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของ
คณะกรรมการหรือตามที่คณะรัฐมนตรีมอบหมาย

แสดงให้เห็นว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเริ่มเข้ามามีบทบาทด้าน การท่องเที่ยวที่ชัดเจนขึ้น โดยเฉพาะการแต่งตั้งนายกสมาคมองค์การบริหารส่วนจังหวัด แห่งประเทศไทย นายกสมาคมสันนิบาตเทศบาลแห่งประเทศไทย นายกสมาคมองค์การ บริหารส่วนตำบลแห่งประเทศไทยเป็นคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ จึงส่งผลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถพัฒนา แหล่งท่องเที่ยว ส่งเสริมการท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่น อีกทั้งยังมีส่วนกำหนดนโยบายและ บริหารจัดการการท่องเที่ยวของประเทศในภาพรวม

บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว อย่างยั่งยืน

เมื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในบทบาทหน้าที่ที่สำคัญขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อเป็นบันไดไปสู่การพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ในท้องถิ่นที่รับผิดชอบ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีบทบาทในการพัฒนา การท่องเที่ยวใน 5 ด้าน ดังต่อไปนี้ (เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2552, หน้า 78-82)

1. ด้านการตลาดท่องเที่ยว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีบทบาท ด้านการตลาดท่องเที่ยวที่สำคัญอยู่ 2 ประการ คือ

1) บทบาทในการจัดทำระบบข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว บัญชี แหล่งท่องเที่ยว โดยมีข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว เช่น รายชื่อแหล่งท่องเที่ยวและ ประเภทของแหล่งท่องเที่ยว ที่ตั้งและขนาดของแหล่งท่องเที่ยว ประเมินคุณค่า แหล่งท่องเที่ยวทั้งในด้านการพัฒนาและการตลาด จัดลำดับความสำคัญและความมี ศักยภาพทางด้านการตลาด จุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวในการดึงดูดนักท่องเที่ยว การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว สาธารณูปโภคและ สาธารณูปการ สักรวจทัศนคติ และการศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อระบบ เศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวและจำนวนนักท่องเที่ยว

2) บทบาทในการส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยว เป็นการชักจูงใจ นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวพื้นที่ของตน เช่น เผยแพร่ข้อมูล การท่องเที่ยวโดยการโฆษณาและประชาสัมพันธ์จัดตั้งศูนย์บริการนักท่องเที่ยวที่ให้ข้อมูล และอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว จัดรายการนำเที่ยวเพื่อนำนักท่องเที่ยวมาเที่ยว ในท้องถิ่นและร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวที่จังหวัดจัดขึ้นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ในท้องถิ่น

2. ด้านการแสวงหาและสร้างแหล่งท่องเที่ยวใหม่ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีบทบาทด้านการแสวงหาและสร้างแหล่งท่องเที่ยวใหม่ให้เกิดขึ้น อยู่ 5 ประการ คือ

- 1) การสำรวจและค้นหาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ๆ
- 2) การพัฒนาพื้นที่รกร้างว่างเปล่าให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่
- 3) การพัฒนาพื้นที่สาธารณะให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่
- 4) การพัฒนาวิถีชีวิตของประชาชนให้เกิดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่
- 5) การฟื้นฟูและส่งเสริมงานประเพณีของท้องถิ่นให้เกิดเป็นกิจกรรม

การท่องเที่ยวใหม่

3. ด้านการให้บริการท่องเที่ยว องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีบทบาทด้านการให้บริการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตน เช่น การให้บริการด้านคมนาคม ที่พัก อาหารเครื่องดื่ม การนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ การจำหน่ายสินค้าที่ระลึกและการยกระดับมาตรฐานการบริการในสาขาต่าง ๆ แก่นักท่องเที่ยว

4. ด้านการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีบทบาทด้านการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่ดูแลรับผิดชอบอยู่ 4 ประการ คือ

- 1) บทบาทในการจัดทำแผนต่าง ๆ เช่น

1.1) แผนพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว ความสำคัญของแผนและโครงการพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวเพื่อฟื้นฟูสภาพแหล่งท่องเที่ยวและคุณภาพสิ่งแวดล้อมภายในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่ดึงดูดใจสำหรับนักท่องเที่ยวและป้องกันความเสื่อมโทรมและเสียหายแก่สิ่งแวดล้อมได้ แผนและโครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แผนและโครงการบำบัดน้ำเสีย โครงการปรับปรุงการเก็บและกำจัดขยะ โครงการปรับปรุงระบบระบายน้ำโครงการปรับปรุงระบบระบายน้ำทิ้ง เป็นต้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมและป้องกันไม่ให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวเกิดความเสื่อมโทรม

1.2) แผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ความสำคัญของแผนและโครงการที่พยายามพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ต้องคำนึงถึงคุณสมบัติของแหล่งท่องเที่ยวในการพัฒนา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้และคำนึงถึงศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวที่จะไม่ก่อให้เกิดการแข่งขันกัน โดยมีการพัฒนา

อย่างเป็นระบบ มีการประสานงานกันและสามารถรักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพดีต่อไป

1.3) แผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ความสำคัญของแผนและโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทบริการที่สำคัญ โครงสร้างพื้นฐานส่วนใหญ่เป็นบริการของรัฐที่จัดขึ้นเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวและอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว โครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญของแผนและโครงการ ได้แก่ โครงการพัฒนาการคมนาคมขนส่ง โครงการพัฒนาระบบประปา โครงการพัฒนาระบบไฟฟ้า โครงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและอื่น ๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาความไม่เพียงพอของการบริการและรองรับความต้องการที่จะมีสูงขึ้นในอนาคต และเป็นฐานข้อมูลประกอบการตัดสินใจลงทุนของภาคเอกชน

1.4) แผนพัฒนาบริการการท่องเที่ยว ความสำคัญของแผนและโครงการพัฒนาบริการการท่องเที่ยวมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นปัจจัยที่ช่วยให้เกิดความสะดวกสบายต่อการท่องเที่ยว เป็นสิ่งดึงดูดใจและสร้างความประทับใจสำหรับนักท่องเที่ยวได้ แผนและโครงการพัฒนาบริการการท่องเที่ยว ได้แก่ แผนสร้างกำลังคนในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว แผนยกระดับมาตรฐานการบริการเป็นต้น ในปัจจุบันแผนและโครงการพัฒนาด้านบริการกำลังขยายตัวอย่างสูง ซึ่งเป็นการลงทุนจากภาคเอกชนเป็นส่วนใหญ่โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดการกระจายบริการการท่องเที่ยวตามพื้นที่ต่าง ๆ ในการรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างกว้างขวาง

1.5) แผนส่งเสริมการตลาด ความสำคัญของแผนและโครงการการตลาดเป็นองค์ประกอบด้านอุปสงค์ (Demand) ของการท่องเที่ยว โดยมีสาระที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว รูปแบบการท่องเที่ยวและความต้องการด้านต่าง ๆ ของนักท่องเที่ยวการพัฒนาและส่งเสริมการตลาดเป็นส่วนสำคัญที่ใช้วัดการบรรลุเป้าหมาย เพื่อก่อให้เกิดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้พื้นที่เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางและดึงดูดนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น

2) บทบาทในการส่งเสริมให้ประชาชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมด้านการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

3) บทบาทในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว

4) ประสานงานกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ในการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

5. ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีบทบาทด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่ดูแลรับผิดชอบ 4 ประการ คือ

- 1) การกำหนดวิธีการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว
- 2) การบริหารงานบุคคลดูแลแหล่งท่องเที่ยว
- 3) การส่งเสริมให้ประชาชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์

จากการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว และ

- 4) การจัดหาและใช้จ่ายงบประมาณเพื่อบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

แนวทางการดำเนินงานด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

เทิดชาย ช่วยบำรุง (2552, หน้า 83) ได้สรุป แนวทางการดำเนินงาน ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ไว้ดังนี้

1. ศึกษา วิเคราะห์ จัดทำแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวและติดตามประเมินผล โดยให้มีแผนงาน โครงการที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
2. พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ ตามศักยภาพและบริบทของพื้นที่ โดยประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วม
3. พัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อตอบสนองพฤติกรรมนักท่องเที่ยวและยืดระยะเวลาการอยู่ในพื้นที่ของนักท่องเที่ยวซึ่งเป็นการเพิ่มการใช้จ่าย นั้นหมายถึง การเพิ่มขึ้นของรายได้จากการท่องเที่ยว โดยจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วม
4. พัฒนาการบริการทางการท่องเที่ยว โดยประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างเครือข่ายการบริการการท่องเที่ยวและให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วม
5. พัฒนาการประกอบธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ โดยการสร้างเครือข่ายกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องให้ประชาชนพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วม

6. วางแผนหาแหล่งเงินทุนในการจัดทำงานประมาณในการพัฒนา โดยกำหนดไว้ในแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นว่าจะใช้งบประมาณจากหน่วยใด จะขอรับการสนับสนุนจากรัฐบาลหรือไม่

ขั้นตอนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

เทิดชาย ช่วยบำรุง (2552, หน้า 84-85) ได้กล่าวถึง ขั้นตอนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย

1. สำรวจ ค้นหาสถานที่และข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยการหาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ของชุมชน รวบรวมข้อมูล เส้นทาง ประวัติ และความสำคัญของสถานที่ เพื่อเป็นข้อมูลในการประชาสัมพันธ์ และหากแหล่งเดิมกำลังทรุดโทรมก็ซ่อมแซมให้คงเดิม

2. ร่วมกันวางแผนพัฒนาปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว สร้างจิตสำนึกร่วมกันจัดทำแผนพัฒนาและปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือผนวกแผนดังกล่าวเข้ากับแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยให้แผนพัฒนาในแต่ละสาขาของการพัฒนามีความเชื่อมโยงกัน และสนับสนุนการจัดการการท่องเที่ยว

3. จัดให้มีการดูแลรักษาความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว วางระบบในการดูแลรักษาความปลอดภัยในชีวิต ทรัพย์สินและสุขอนามัยของที่พัก อาหารและเครื่องดื่ม โดยการประสานงานกับหน่วยงานในพื้นที่และถือปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

4. การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ตรวจสอบบริการสาธารณะที่มีอยู่ว่าต้องสร้างใหม่ ปรับปรุง หรือเพิ่มบริการสาธารณะใหม่ในชุมชน ทั้งระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ การจัดเก็บหรือกำจัดขยะ การจัดเก็บผลประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ค่าธรรมเนียมการเข้าชม การจัดทำของที่ระลึกโดยชุมชน การจัดส่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เช่น มัคคุเทศก์นำเที่ยวในท้องถิ่น บริการที่พักอาศัยแก่นักท่องเที่ยว ร้านจำหน่ายสินค้า เป็นต้น

5. การจัดทำโฆษณาประชาสัมพันธ์และการตลาดการท่องเที่ยว โดยเผยแพร่ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวแก่สาธารณชนผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ นิตยสารหนังสือพิมพ์ จดหมาย แผ่นพับ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น

แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง “กลไกขับเคลื่อน” สู่อำนาจที่ยั่งยืน

ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนต่าง ๆ ของเมืองหรือชนบท รวมตัวกันเป็น “องค์กรชุมชน” โดยมีการเรียนรู้ การจัดการและการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ของชุมชนแล้วจึงเกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน ตลอดจนมีผลกระทบต่อผู้ภายนอกชุมชนที่ดีขึ้น ตามลำดับ โดยจะเรียกชุมชนนี้ว่า กลุ่ม ชมรม สหกรณ์ บริษัท องค์กรชาวบ้าน เครือข่าย หรืออื่น ๆ ที่มีความหมายแสดงถึงการร่วมมือ ช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันและ ด้วยความเอื้ออาทรต่อชุมชนอื่น ๆ ในสังคมด้วย ในด้านการจัดการการท่องเที่ยวนั้น แนวคิด ชุมชนเข้มแข็งมีความสำคัญเป็นอย่างมากเพราะหาก “กลไก” การจัดการมีความเข้มแข็ง ก็จะสามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างถูกต้องทางและก่อให้เกิดผลกระทบในเชิงลบ น้อยที่สุด (มูลนิธิสำนึกรักบ้านเกิด, 2552, หน้า 52)

คณะกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤต ภายใต้อำนาจของกรมการนโยบายสังคมแห่งชาติได้กำหนดกรอบองค์ประกอบของชุมชน เข้มแข็งไว้ดังนี้

- 1) บุคคลหลากหลายที่รวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนอย่างเป็นทางการหรือไม่ เป็นทางการ
 - 2) มีเป้าหมายร่วมกันและยึดโยงเกาะเกี่ยวกันด้วยประโยชน์สาธารณะและ ของสมาชิก
 - 3) มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง รักษาเอื้ออาทรต่อกันและมีความรักท้องถิ่น รักชุมชน
 - 4) มีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำและร่วมรับผิดชอบ
 - 5) มีการระดมใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ
 - 6) มีการเรียนรู้ เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายและติดต่อสื่อสารกันหลายรูปแบบ
 - 7) มีการจัดทำกิจกรรมที่เป็นสาธารณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง
 - 8) มีการจัดการบริหารกลุ่มที่หลากหลายและเครือข่ายที่ดี
 - 9) มีการเสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายของชุมชนสืบทอดกัน
- ตลอดไป

อีกทั้งคณะอนุกรรมการฯ ได้กำหนดลักษณะของชุมชนเข้มแข็งไว้ดังนี้

- สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง
- สมาชิกของชุมชนพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนและชุมชน
- มีกระบวนการของชุมชนที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจนเป็นวิถีของชุมชน ภายใต้การสนับสนุนของผู้นำองค์กรชุมชน ในลักษณะเปิดโอกาสให้กับสมาชิกทั้งหมดเข้ามามีส่วนร่วม โปร่งใสและพร้อมที่จะให้ตรวจสอบ
 - สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชน กำหนดวิสัยทัศน์ร่วม ร่วมคิด ตัดสินใจ ดำเนินงาน ติดตามและประเมินผลการแก้ปัญหาและการพัฒนาของชุมชนผ่านกระบวนการชุมชน
 - สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน
 - มีแผนของชุมชนที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุก ๆ ด้านของชุมชนที่มุ่งการพัฒนาตัวเอง เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุก ๆ คนและมุ่งหวังการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน การพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอกเป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด ไม่ใช่การพึ่งพาตลอดไป
- มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา อาจเป็นหมู่บ้านชุมชนอื่น ๆ ท้องถิ่น ภาคราชการ องค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการและอื่น ๆ ในลักษณะของการมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน

ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อเป็นฐานรองรับการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพร้อมกันทุกด้าน หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน รวมไปถึงภาคีการพัฒนาต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ จึงต้องผนึกกำลังดำเนินงานการเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง ด้วยการกระตุ้นและสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมให้ชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันทำและมีการเรียนรู้เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว ทั้งนี้ มีกิจกรรมหลักที่ดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ได้แก่

1. การส่งเสริมกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤต โดยพัฒนาศักยภาพให้คนในชุมชนรวมกลุ่มกันร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบและร่วมรักษาผลประโยชน์ของชุมชนด้วยตนเอง รวมทั้งให้ความสำคัญ

กับการปรับวิธีคิดและวิธีการทำงานของบุคลากรภาครัฐจาก “ผู้สั่งการ” เป็น “ผู้สนับสนุน” ในการจัดการและแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง

2. การส่งเสริมกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในลักษณะ “ร่วมคิด ร่วมทำและร่วมเรียนรู้” เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วย กระบวนการส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนได้มีการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ เพื่อการพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาสวัสดิการสังคม และสวัสดิภาพ ของชุมชน การฟื้นฟู อนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนการค้นหาคำขวัญ และการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการจัดทำแผนความต้องการของชุมชน รวมทั้ง การสร้างประชาคมภายในชุมชนและการสร้างเครือข่ายของชุมชน

มิติของการบริหารการพัฒนาเมืองและชนบท

การบริหารการพัฒนาเมืองและชนบทนั้น หากต้องการให้ประสบผลสำเร็จ บรรลุวัตถุประสงค์ของการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ จะต้องพัฒนาปัจจัยที่เป็น องค์ประกอบในการดำรงอยู่ของเมือง และชนบทในทุกมิติไปพร้อม ๆ กัน อันได้แก่ มิติทางด้านสังคม มิติทางด้านเศรษฐกิจ มิติทางด้านการเมือง และมิติทางด้านกายภาพ ทั้งนี้ เพราะเมือง และชนบทมีความซับซ้อนหลายมิติ เช่น เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต ของประชาชนชาวเมือง และชาวชนบท ซึ่งประกอบด้วยมิติต่าง ๆ เหล่านี้ทับซ้อนกันอยู่ใน ชีวิต ดังจะเห็นได้ว่า ประชาชนชาวเมือง และชาวชนบทต่างดำเนินชีวิตภายใต้ระบบ เศรษฐกิจ ระบบสังคม ระบบการเมือง และระบบสิ่งแวดล้อมทางกายภาพไปพร้อม ๆ กัน ในเวลาเดียวกัน

การบริหารการพัฒนาเมืองและชนบทนั้นต้องกระทำในทุกมิติ และต้องกระทำ ไปพร้อม ๆ กัน ไม่มุ่งแต่จะเน้นพัฒนาเฉพาะด้าน โดยปล่อยปละละเลยให้ขาดการพัฒนา ในบางมิติ จึงเกิดผลสำเร็จในการพัฒนา ทั้งนี้ หากการพัฒนาไม่ดำเนินไปด้วยกันในทุกมิติ อย่างเหมาะสมก็อาจเกิดภาวะขาดความสมดุล หรือมีลักษณะที่เขย่งไม่เท่ากันระหว่างมิติ ต่าง ๆ อันก่อให้เกิดผลเสียหายตามมา เช่น การบริหารการพัฒนาระยะแรกที่มุ่งเน้นเฉพาะ การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ โดยเชื่อว่าถ้าเศรษฐกิจดี จะเกิดการพัฒนาด้านอื่น ๆ เอง โดยอัตโนมัติ บทเรียนนี้ต่างก็เป็นที่ประจักษ์กันทั่วโลกถึงผลเสียหายที่ตามมา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผลเสียหายทางด้านสังคม และสภาพแวดล้อม หรือตัวอย่างผลการพัฒนา ในประเทศไทยช่วงก่อนเหตุการณ์ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516 ที่การพัฒนาเศรษฐกิจ และ สังคมทำให้เศรษฐกิจก้าวหน้า ประชาชนมีฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้น มีโอกาสในการศึกษา

เพิ่มพูนความรู้และสติปัญญา ได้เข้าเรียนในมหาวิทยาลัยจำนวนมาก แต่ในด้านการเมือง กลับมีลักษณะที่เรียกว่า “แช่แข็ง” ประชาชนยังคงไม่มีสิทธิ และเสรีภาพทางการเมือง การวางแผนพัฒนาที่เขย่งเข่น นี้ทำให้เกิดความกดดันอันเกิดจากการที่ความต้องการ การพัฒนาทางการเมืองได้รับการตอบสนอง เหตุการณ์วันมหาวิปโยค เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 จึงได้เกิดขึ้น

มิติของการบริหารการพัฒนาเมืองและชนบทที่สำคัญ ประกอบด้วย การบริหารการพัฒนาเมืองและชนบททางด้านสังคม การบริหารการพัฒนาเมืองและชนบททางด้านเศรษฐกิจ การบริหารการพัฒนาเมืองและชนบททางด้านการเมือง และการบริหารการพัฒนาเมืองและชนบททางด้านกายภาพ ดังนี้ (สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2550, หน้า 49-52)

1. การบริหารการพัฒนาเมืองและชนบททางด้านสังคม มิติทางด้านสังคม เป็นมิติที่มนุษย์ทุกคนไม่อาจปฏิเสธได้ ทั้งนี้เนื่องจากมนุษย์โดยธรรมชาติเป็นสัตว์สังคม ต้องดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน และมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ซึ่งกัน และกัน มนุษย์ และสังคม จึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจแยกจากกัน ทั้งนี้สังคมจะเจริญก้าวหน้าได้ต้องประกอบด้วยสมาชิก ที่มีคุณภาพ ในขณะที่เดียวกันความสมานฉันท์ในหมู่มวลชนสมาชิกก็จะช่วยเสริมสร้างความมั่นคงแข็งแรงให้กับสังคม การบริการการพัฒนาสังคมจึงต้องเริ่มต้นที่สมาชิก ของสังคมก่อนเป็นอันดับแรก

การบริหารการพัฒนาเมืองและชนบททางด้านสังคมเป็นการบริหารจัดการเพื่อทำให้ประชาชนชาวเมือง และชาวชนบทซึ่งเป็นสมาชิกของสังคมเมือง และสังคมชนบทนั้น ๆ มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น รอดพ้นจากความทุกข์ยากลำบากต่าง ๆ และสามารถมีชีวิตอย่างที่ตนเองต้องการจะเป็น มีเกียรติ ศักดิ์ศรี และภาคภูมิใจในตนเอง ตลอดจนมีความพึงพอใจในชีวิตของตน มีความเป็นอยู่ที่ดี มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง สมบูรณ์ มีโอกาสได้รับการศึกษาอบรมให้มีสติปัญญา ความรู้ ความสามารถ ตลอดจนมีคุณธรรมและจริยธรรม มีความสามารถที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง และสามารถดำเนินชีวิตร่วมกันกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างราบรื่น อันจะส่งผลให้เมืองและชนบทนั้นมีสภาวะทางสังคมที่ดีและยั่งยืน ชาวเมือง และชาวชนบทมีชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก และสามารถสืบทอดสิ่งดีงามต่อไปสู่ลูกหลานอันเป็นสมาชิกรุ่นใหม่ของสังคม

2. การบริหารการพัฒนาเมืองและชนบททางด้านเศรษฐกิจ มิติทางด้านเศรษฐกิจเป็นอีกมิติหนึ่งของการบริหารการพัฒนาเมืองและชนบทที่มีความสำคัญยิ่ง

มาโดยตลอด และยิ่งทวีความสำคัญเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ในสภาวะการณ์ของโลกปัจจุบัน ที่เต็มไปด้วยการแข่งขันทางเศรษฐกิจ รวมทั้งเป็นมิติที่สำคัญยิ่งในการดำเนินชีวิตของผู้คนที่ต้องกิน ต้องใช้ และต้องทำมาหาเลี้ยงชีพในโลกที่มีทรัพยากรไม่พอเพียงสำหรับทุกคน ต้องแก่งแย่ง แบ่งปัน ขวนขวายเพื่อความอยู่รอด

การบริหารการพัฒนาเมืองและชนบททางด้านเศรษฐกิจเป็นการบริหารจัดการจัดการเพื่อให้เมือง และชนบทมีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยเริ่มต้นจากการทำให้ชาวเมือง และชาวชนบทมีของกินของใช้ได้อย่างเพียงพอตามที่ต้องการ พ้นจากสภาพความอดอยาก และขาดแคลน มีการผลิตอย่างเพียงพอ มีการจัดสรรผลผลิตจำหน่าย แจกจ่ายกันไปอย่างทั่วถึง มีการบริโภคอย่างได้ประโยชน์ มีการกระจายรายได้ได้อย่างเป็นธรรม และพัฒนาไปสู่การเพิ่มกำลัง และความสามารถในการผลิต การมีรายได้ที่เพิ่มมากขึ้น ชาวเมือง และชาวชนบทมีฐานะมั่นคง และมีกินมีใช้อย่างสมบูรณ์พูนสุข เมือง และชนบทมีเศรษฐกิจที่เข้มแข็ง และมีโอกาสที่จะขยายตัวทางเศรษฐกิจต่อไปอย่างยั่งยืน

3. การบริหารการพัฒนาเมืองและชนบททางด้านการเมือง นอกจากการบริหารการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมแล้ว การบริหารการพัฒนาเมืองและชนบททางด้านการเมืองก็เป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องดำเนินควบคู่กันไปด้วย ทั้งนี้ การเมืองเป็นอีกมิติหนึ่งของชีวิตมนุษย์ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ยิ่งชาวเมืองด้วยยิ่งหลีกเลี่ยงไม่พ้น เพราะเมืองและการเมืองนั้นเป็นสิ่งที่อยู่คู่กันตลอดมา และแม้แต่ชาวชนบทเองก็ต้องเกี่ยวข้องกับการเมือง ต้องมีฐานะเป็นพลเมืองของประเทศใดประเทศหนึ่ง และเป็นพลเมืองของท้องถิ่น ต้องอยู่ภายใต้การจตุระเปียบการปกครอง และต้องปฏิบัติตามกฎหมาย อันเป็นข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน ดังได้อธิบายไว้แล้วในตอนต้น

การบริหารการพัฒนาเมืองและชนบททางด้านการเมืองเป็นการบริหารจัดการจัดการเพื่อให้การจตุระเปียบการอยู่ร่วมกันของประชาชนชาวเมือง และชาวชนบทแต่ละแห่งเป็นไปอย่างเหมาะสม มีการแบ่งปันประโยชน์สาธารณะต่าง ๆ อย่างยุติธรรม ประชาชนมีสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค ตลอดจนได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม และอย่างสมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความมั่นคง ปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน ไม่ถูกกดขี่ข่มเหง บีบบังคับหรือครอบงำด้วยอำนาจหรืออิทธิพลใด ๆ ส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจ และเชื่อมั่นศรัทธาในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ตระหนักถึงความสำคัญของตนเอง และทำหน้าที่ของตนด้วยความสำนึกรับผิดชอบ รวมทั้งเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองได้อย่างกว้างขวาง และเข้ามา

มีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาท้องถิ่นของตน อันจะส่งผลให้ประชาคมท้องถิ่นทั้งเมือง และชนบทที่มีความเข้มแข็งมั่นคง สามารถปกครอง และพัฒนาตนเองได้อย่างยั่งยืน และมีประสิทธิภาพ

4. การบริหารการพัฒนาเมืองและชนบททางด้านกายภาพ มนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะเป็นชาวเมืองหรือชาวชนบทจะต้องอยู่ภายใต้สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของแต่ละคน ทั้งสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ อาทิ ลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ แสงแดด อากาศ แหล่งน้ำ พื้นดิน ป่าไม้ ภูเขา ฯลฯ และสภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น อาทิ ตึกกรมบ้านช่อง อาคาร และสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ถนนหนทาง สะพาน ระบบขนส่งมวลชน ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นโครงสร้างทางกายภาพที่ชาวบ้านชาวเมืองสัมผัสได้ และมีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนที่อยู่ใกล้เคียงโดยตรง

การบริหารการพัฒนาเมืองและชนบททางด้านกายภาพเป็นการบริหารจัดการเพื่อทำให้โครงสร้างหรือสภาพแวดล้อมทางกายภาพของเมือง และชนบทได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับวิถีการดำเนินชีวิตของชาวเมือง และชาวชนบทนั้น ๆ และก่อให้เกิดประโยชน์ด้านต่าง ๆ เช่น ทำให้เกิดความปลอดภัย ความสะดวกสบาย ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และความสวยงาม เป็นต้น รวมทั้งทำให้ปัญหาทางกายภาพต่าง ๆ ได้รับการแก้ไข เช่น ปัญหาภาวะมลพิษในด้านต่าง ๆ ปัญหาการจราจรติดขัด ปัญหาน้ำท่วมขัง เป็นต้น ในการบริหารการพัฒนาเมืองและชนบท มิติทางด้านกายภาพมักได้รับความสนใจมาโดยตลอด เนื่องจากเป็นการบริหารการพัฒนาที่มองเห็นผลของการพัฒนาอย่างรวดเร็ว และเป็นรูปธรรม ประชาชนได้รับประโยชน์โดยตรง และผู้บริหารเองก็มีผลงานปรากฏอย่างชัดเจน ทั้งนี้ ในระยะแรกของการบริหารการพัฒนาเมืองและชนบทมักมุ่งเน้นในเรื่องโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ เช่น ถนน สะพาน อันเป็นเส้นทางการคมนาคม เพื่อผลที่ตามมาทางด้านเศรษฐกิจ ต่อมาจึงเริ่มมองเห็นความสำคัญของสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ดี ซึ่งจะส่งผลถึงชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน และพยายามสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี เช่น การจัดระบบการระบายน้ำ ระบบการกำจัดน้ำเสีย การจัดการแก้ไขปัญหาพิษต่าง ๆ การวางผังเมือง การกำหนดลักษณะการใช้พื้นที่ การจัดรูปแบบของเมืองใหม่ และการสร้างภูมิทัศน์ที่เหมาะสม งดงาม เป็นต้น

โดยสรุป การพัฒนาการท่องเที่ยวแม้จะเป็นหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยตรง เช่น กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาหรือการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย แต่ในการส่งเสริมให้การพัฒนาเป็นไปอย่างราบรื่นและประสบผลสำเร็จได้นั้น องค์กร

ปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องให้ความสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพที่ดี ให้บริการที่มีคุณภาพและพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยว โดยความร่วมมือของภาคธุรกิจ ในชุมชนเพื่อร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว อีกทั้งการรักษาสภาพแวดล้อมไม่ให้เสื่อมโทรม มีธรรมชาติที่สวยงาม รักษาวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ประจำถิ่นให้คงอยู่เพื่อเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาเยือน จึงเป็นการสร้างงานสร้างรายได้แก่คนในพื้นที่ ดังนั้นการพัฒนาการท่องเที่ยวและรักษาฐานทรัพยากรการท่องเที่ยว จึงเป็นหน้าที่ของทุกคนในพื้นที่ โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ซึ่งต้องอาศัยการประสานงานและเชื่อมโยงเครือข่ายต่าง ๆ อย่างเหมาะสม

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว

ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

การพัฒนาที่มุ่งผลสำหรับคนส่วนใหญ่ไม่อาจเกิดขึ้นหรือสืบทอดต่อไปได้ หากปราศจากการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เป็นเป้าหมายของการพัฒนาการมีส่วนร่วม เป็นการพัฒนาแนวคิดให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของชุมชน รู้จักวิเคราะห์ถึงสถานการณ์ที่ตนเองเป็นอยู่และพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงเมื่อจำเป็น ต้องเป็นกระบวนการพัฒนาที่เป็นไปด้วยความสมัครใจปราศจากการบังคับ ประชาชนจะมีบทบาทหลักในการพัฒนาและพึ่งตนเองได้ และผลแห่งการพัฒนาจะตกอยู่กับประชาชนในชุมชนนั่นเอง นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้หลากหลาย ดังนี้

เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์ (2550, หน้า 22) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่กลุ่มประชาชนหรือขบวนการที่สมาชิกของชุมชนที่กระทำการออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกัน ที่จะแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วม ความสนใจร่วม มีความต้องการที่จะบรรลุถึงเป้าหมายร่วมทางเศรษฐกิจและสังคมหรือการเมือง หรือการดำเนินการร่วมกันเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจ ไม่ว่าจะผ่านทางตรง หรือทางอ้อมหรือการดำเนินการเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ การปรับปรุงสภาพทางสังคมในกลุ่มชุมชน

กุสุมาลย์ มหาแสน (2552, หน้า 10) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่บุคคลกระทำในเรื่องใด เรื่องหนึ่ง หรือในประเด็นที่บุคคลนั้นสนใจไม่ว่าเขา

จะได้ปฏิบัติการเพื่อแสดงความสนใจอย่างจริงจัง หรือไม่ก็ตาม และไม่จำเป็นที่บุคคลนั้นจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้นโดยตรงก็ได้ หรือเป็นการมีส่วนร่วม (ร่วมกับคนอื่น) ในการกระทำบางอย่าง เป็นต้น

พัชรินทร์ สิริสุนทร (2552, หน้า 33) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การแลกเปลี่ยนความรู้ ทักษะคิด ความต้องการ และวัฒนธรรม การพัฒนาของผู้แสดงทางสังคม (Social Actors) ทุกภาคส่วน เพื่อมีส่วนแบ่งในอำนาจของการตัดสินใจและรับประโยชน์จากการพัฒนา

จิราภรณ์ เชื้ออุทัย (2553, หน้า 9) ได้ให้ความหมายของ การมีส่วนร่วม หมายถึง การสมัครใจเข้าร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา การมีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจแก้ไขปัญหาของตนเอง ร่วมใช้ความคิด สร้างสรรค์ การร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบในส่วนต่าง ๆ อันมีผลกระทบต่อถึงตัวของประชาชนเอง นำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนที่ดีเปิดโอกาสให้ประชาชนได้พัฒนาชุมชนตั้งแต่การค้นหาปัญหา การตัดสินใจวางแผนกิจกรรมและการประเมินผล เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาจากบทเรียนร่วมกันของกิจกรรมการพัฒนานั้น ๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ และนโยบายการพัฒนานี้ที่กำหนดไว้

อาทิตย์ ศรีมงคล (2553, หน้า 15) ได้ให้ความหมายของ การมีส่วนร่วม หมายถึง การมีความเกี่ยวข้องทางด้านอารมณ์และจิตใจของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์หนึ่ง ในสถานการณ์กลุ่มซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าว เป็นเหตุให้กระทำการให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น

อัจฉรา สโรบล (2553, หน้า 1) ได้ให้แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนาชุมชน คือ การที่ประชาชนมีอำนาจในการตัดสินใจ (Empowerment) ในการพัฒนา โดยแสดงศักยภาพที่ตนมีอยู่ในการตัดสินใจในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาในด้านต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

วิชัย ภูโยธิน (2554, หน้า 108) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง สิทธิของประชาชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อตัวประชาชน

อรทัย ก๊กผล และฉัตรระวี กิติโยดม (2555, หน้า 15-26) รายงานไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) หมายถึง การที่ประชาชนเข้าร่วม

กิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งของหน่วยงานภาครัฐ เพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม เริ่มตั้งแต่ การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงาน ร่วมติดตามประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ นอกจากนี้การมีส่วนร่วมยังหมายถึงกระบวนการสื่อสารสองทางที่มีเป้าหมายเพื่อให้เกิด การตัดสินใจที่ดีขึ้นและได้รับการสนับสนุน จากสาธารณชน ซึ่งเป้าหมายของกระบวนการ มีส่วนร่วม ก็ คือ การให้ข้อมูลต่อสาธารณชนและให้สาธารณชนแสดงความคิดเห็นต่อ โครงการหรือนโยบายรัฐและมีส่วนร่วมแก้ปัญหาเพื่อหาทางออกที่ดีที่สุดสำหรับทุกคน โดยเงื่อนไขสำคัญของการมีส่วนร่วมต้องเกิดจากความเต็มใจและความตั้งใจที่จะเข้าร่วม เพราะจะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนในการแก้ไขปัญหาการตัดสินใจในเรื่อง นั้น ๆ รวมทั้งอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาค ประชาชน มีสิทธิเท่าเทียมกับผู้เข้าร่วม คนอื่น ๆ และมีขีดความสามารถที่จะเข้ามามีส่วนร่วมได้

จากที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปความหมายของการมีส่วนร่วม คือ การที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้พัฒนาศักยภาพของตนเอง โดยการสมัครใจเข้าร่วม ในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาของชุมชนตั้งแต่การค้นหาปัญหา การตัดสินใจ วางแผนในกิจกรรม การร่วมดำเนินการตามแผน การได้รับประโยชน์อย่างเป็นธรรม จากกิจกรรม และการประเมินผลเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาจากบทเรียนรู้อันร่วมกันของ กิจกรรมการพัฒนานั้น ๆ

การมีส่วนร่วมของประชาชน ไม่ใช่หมายความว่าเพียงการตั้งประชาชนเข้ามา ทำกิจกรรมตามที่ผู้นำท้องถิ่นคิดหรือจัดทำขึ้น เพราะแท้จริงแล้วในหมู่บ้านหรือชุมชน ต่าง ๆ มีกิจกรรมและวิธีดำเนินงานของตนอยู่แล้ว ประชาชนมีศักยภาพที่จะพัฒนาหมู่บ้าน ของตนเองได้ แต่ผู้บริหารการพัฒนา มักไม่สนใจสิ่งที่มีอยู่แล้ว โดยพยายามสร้างสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นมาเพื่อให้ได้ชื่อว่าเป็นความคิดหรือโครงการของตน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าการมีส่วนร่วม คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในการกำหนด นโยบายพัฒนาท้องถิ่น อันเป็นกระบวนการขั้นตอนของการวางแผนในการพัฒนาท้องถิ่น ที่เป็นที่อยู่อาศัยในการดำรงชีวิตของตน นอกจากนั้นหลังจากที่ได้กำหนดวัตถุประสงค์และ แผนงานร่วมกันและปฏิบัติงานตามแผนงานของโครงการดังกล่าวร่วมกันแล้วยังมีส่วนร่วม ในการรับประโยชน์จากการบริการ รวมทั้งมีส่วนร่วมในการควบคุมประเมินผลโครงการต่าง ๆ ของท้องถิ่น ซึ่งอาจเป็นไปโดยทางอ้อม คือ ผ่านกรรมการที่เป็นฝ่ายบริหารงานของหมู่บ้าน หรือเป็นไปโดยตรง คือ ได้เข้ามีส่วนร่วมด้วยตนเอง

อย่างไรก็ดีในปัจจุบันมีผู้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมที่ทำให้เข้าใจง่ายขึ้น คือ กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกระบวนการสื่อสารสองทางที่มีเป้าหมายโดยรวมเพื่อที่จะให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้นและได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชน ซึ่งเป้าหมายของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ก็ คือ การให้ข้อมูลต่อสาธารณชนและให้สาธารณชนแสดงความคิดเห็นต่อโครงการที่นำเสนอหรือนโยบายรัฐ และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเพื่อหาทางออกที่ดีที่สุดสำหรับทุก ๆ คน การมีส่วนร่วมของประชาชนยังจัดเป็นรูปแบบหนึ่งของแนวความคิดในการกระจายอำนาจจากส่วนกลางมาสู่ส่วนท้องถิ่นเพราะประชาชนในท้องถิ่น คือ ผู้ที่รู้ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นตนเองดีกว่าผู้อื่น การมีส่วนร่วมของประชาชน จึงเป็นการเปิดกว้างในความคิดเห็นโดยการสื่อสารสองทางในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับประชาชน ซึ่งในแต่ละประเด็นนั้นไม่สามารถใช้เกณฑ์ใดเกณฑ์หนึ่งมาตัดสินใจได้เหมือนกันเงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนมี 3 ประการ คือ

1. ต้องมีอิสรภาพ หมายถึง ประชาชนมีอิสระที่จะเข้าร่วมหรือไม่ก็ได้ การเข้าร่วมต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจ การถูกบังคับให้ร่วมไม่ว่าจะในรูปแบบใดไม่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วม

2. ต้องมีความเสมอภาค ประชาชนที่เข้าร่วมในกิจกรรมใดจะต้องมีสิทธิเท่าเทียมกับผู้เข้าร่วมคนอื่น ๆ

3. ต้องมีความสามารถ ประชาชนหรือกลุ่มเป้าหมายจะต้องมีความสามารถพอที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมนั้น ๆ หมายความว่า ในบางกิจกรรมแม้จะกำหนดว่าผู้เข้าร่วมมีเสรีภาพและเสมอภาคแต่กิจกรรมที่กำหนดไว้มีความซับซ้อนเกินความสามารถของกลุ่มเป้าหมาย การมีส่วนร่วมย่อมเกิดขึ้นไม่ได้

มีเช่นนั้น ต้องเสริมสร้างความสามารถของประชาชนให้มีความสามารถเข้าร่วมได้ ส่วนองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมมี 3 ด้าน คือ

1. ต้องมีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายชัดเจน การให้ประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมหนึ่ง ๆ จะต้อง มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจนว่าเป็นไปเพื่ออะไร ผู้เข้าร่วมจะได้ตัดสินใจกว่าควรเข้าร่วมหรือไม่

2. ต้องมีกิจกรรมเป้าหมาย การให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมต้องระบุลักษณะของกิจกรรมว่ามีรูปแบบและลักษณะอย่างไร เพื่อที่ประชาชนจะได้ตัดสินใจว่าควรเข้าร่วมหรือไม่

3. ต้องมีบุคคลหรือกลุ่มเป้าหมาย การให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมจะต้องระบุกลุ่มเป้าหมาย อย่างไรก็ตามโดยทั่วไปกลุ่มบุคคลเป้าหมายมักถูกจำกัดโดยกิจกรรมและวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมอยู่แล้วโดยพื้นฐาน

ทั้งนี้ มักพิจารณาผู้เข้าร่วมจากกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ซึ่งเป็นกลุ่มผู้อาจได้รับผลกระทบทั้งทางบวกและลบ เป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม ตลอดจนผู้สนใจอีกด้วย

ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงมีอยู่ในเกือบทุกกิจกรรมของสังคม ขึ้นอยู่กับความสนใจและประเด็นในการพิจารณา แต่มีเงื่อนไขพื้นฐานในการมีส่วนร่วมว่าประชาชนต้องมีอิสรภาพ ความเสมอภาคและความสามารถในการเข้าร่วมกิจกรรม นอกจากนี้การมีส่วนร่วมต้องมีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมาย ต้องมีกิจกรรมเป้าหมาย และต้องมีกลุ่มเป้าหมาย ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนดำเนินไปได้ อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมเป็นแนวทางประชาธิปไตยอย่างหนึ่ง ซึ่งประเทศที่พัฒนาแล้วทุกประเทศ ต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนเกิดการมีส่วนร่วม เพราะปัญหาในการพัฒนาประเทศนั้นวันจะมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เนื่องจากเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารที่มีความสะดวกรวดเร็ว ประชาชนสามารถรับรู้และตอบสนองต่อปัญหาในการพัฒนาประเทศได้อย่างทั่วถึง อีกทั้งหน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานภาครัฐอาจจะไม่สามารถรับรู้ปัญหาของท้องถิ่นอย่างรอบด้าน และตรงตามความต้องการของประชาชน จึงจำเป็นต้องอาศัยประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ ซึ่งรับรู้ปัญหาเป็นอย่างดี เข้ามาจับบทบาท ร่วมกันในการพัฒนาท้องถิ่น ทั้งการมีส่วนร่วมด้านการพัฒนา เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

การมีส่วนร่วมเป็นบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมาตั้งแต่ พ.ศ. 2540 รัฐจะต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ ตั้งแต่ขั้นตอนการรับรู้การตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมในการตรวจสอบประเมินผลการทำงาน

การมีส่วนร่วมของประชาชน มีความสำคัญต่อประชาชน และประเทศชาติ ดังนี้ (วิชัย ภูโยธิน, 2554, หน้า 109-110)

1. การจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมจะช่วยให้ประชาชนเกิดความรัก

ความหวงแหนทรัพยากรภายในท้องถิ่นของตนเอง

2. ทำให้ประชาชนได้ตรวจสอบการบริการงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความโปร่งใส และเกิดประโยชน์สูงสุดกับประชาชน
3. ช่วยให้ประชาชนมีความตื่นตัวต่อการแสดงออกทางการเมือง ซึ่งการเมืองในระดับท้องถิ่นจะเป็นพื้นฐานด้านการพัฒนาการเมืองในระดับประเทศต่อไป
4. ช่วยให้ประชาชนมีความใกล้ชิดกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น เช่น การเข้าร่วมเป็นกรรมการท้องถิ่น การแสดงความคิดเห็นต่อการพัฒนาท้องถิ่น เป็นต้น ซึ่งเป็นการลดช่องว่างระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับประชาชน
5. เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการกระจายอำนาจ เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นได้เข้าใจถึงบทบาทของตนเอง ในฐานะที่มีหน้าที่ต่อการเลือกตัวแทนเข้ามาทำหน้าที่ในการบริหารท้องถิ่น
6. เมื่อระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนเพิ่มมากขึ้น การทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะสามารถจัดทำโครงการ หรือกิจกรรมได้สะดวกรวดเร็วมากยิ่งขึ้น เพราะประชาชนต่างมีความรู้ความเข้าใจต่อบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ลักษณะของการมีส่วนร่วม

ในการศึกษาถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชน มีผู้ศึกษาและเสนอถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้

ประชุม สุวดี (2551, หน้า 60) ได้กล่าวถึงลักษณะเงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของบุคคล เกิดจากพื้นฐาน 4 ประการ คือ

1. เป็นบุคคลที่จะต้องมีความสามารถที่จะเข้าร่วม กล่าวคือ จะต้องเป็นผู้มีศักยภาพที่จะเข้าร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อาทิเช่น จะต้องมีความสามารถในการค้นหาความต้องการ วางแผนการบริหารจัดการ การบริการองค์กรตลอดจนการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า
2. เป็นบุคคลที่มีความพร้อมที่จะเข้ามามีส่วนร่วม กล่าวคือ ผู้นั้นจะต้องมีสภาพทางเศรษฐกิจวัฒนธรรม และกายภาพที่เปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมได้
3. เป็นบุคคลที่มีความประสงค์จะเข้าร่วม กล่าวคือ เป็นผู้ที่มีความเต็มใจสมัครใจที่จะเข้าร่วมถึงเห็นผลประโยชน์ของการเข้าร่วม จะต้องไม่เป็นการบังคับหรือผลักดันให้เข้าร่วมโดยที่ตนเองไม่ประสงค์จะเข้าร่วม
4. เป็นบุคคลที่ต้องมีความเป็นไปได้ที่จะเข้าร่วม กล่าวคือ เป็นผู้มีโอกาส

ที่จะเข้าร่วม ซึ่งถือว่าเป็นการกระจายอำนาจให้กับบุคคลในการตัดสินใจ และกำหนดกิจกรรมที่ตนเองต้องการในระดับที่เหมาะสม บุคคลจะต้องมีโอกาสและมีความเป็นไปได้ที่จะจัดการด้วยตนเองสำหรับลักษณะการมีส่วนร่วมของบุคคล โดยทั่วไปแล้วยังมีปัจจัยอีกหลายอย่างที่เกี่ยวเนื่องกับการมีส่วนร่วม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพครอบครัว ระดับการศึกษาสถานภาพทางสังคม อาชีพและรายได้ เป็นต้น

ระดับขั้นตอนของการมีส่วนร่วม

ระดับขั้นตอนของการมีส่วนร่วมมีหลายระดับและนักวิชาการต่าง ๆ ได้กำหนดไว้หลากหลายแต่ในสาระสำคัญมีความคล้ายกันซึ่งจะขอนำเสนอโดยสังเขป ดังนี้

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และถวิลวดี บุรีกุล (2548, หน้า 6) ได้กล่าวถึง ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนเรียงตามลำดับจากต่ำสุดไปหาสูงสุด ได้แก่

1. ระดับการให้ข้อมูล เป็นระดับต่ำสุดและเป็นวิธีการที่ง่ายที่สุดของการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้วางแผนโครงการกับประชาชน มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ข้อมูลแก่ประชาชน โดยวิธีการต่าง ๆ เช่น การแถลงข่าว การแจกข่าวสารและการแสดงนิทรรศการ
2. ระดับการเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชนเป็นระดับขั้นที่สูงกว่าระดับแรก คือ ผู้วางแผนโครงการจะเชิญชวนให้ประชาชนแสดงความคิดเห็น เพื่อเป็นข้อมูลในการประเมินข้อดีข้อเสียของโครงการอย่างชัดเจนมากขึ้น เช่น การจัดทำแบบสอบถามก่อนริเริ่มโครงการต่าง ๆ
3. ระดับการปรึกษาหารือ เป็นการเจรจาอย่างเป็นทางการระหว่างผู้วางแผนโครงการและประชาชนเพื่อประเมินความก้าวหน้าหรือระบุประเด็นข้อสงสัยต่าง ๆ เช่น การจัดประชุม
4. ระดับการวางแผนร่วมกัน เป็นระดับการมีส่วนร่วมที่ผู้วางแผนโครงการกับประชาชนมีความรับผิดชอบร่วมกันในการวางแผนเตรียมโครงการและผลที่จะเกิดขึ้นจากการดำเนินการโครงการเหมาะที่จะใช้สำหรับการพิจารณาประเด็นที่มีความยุ่งยากซับซ้อนและมีข้อโต้แย้งมาก เช่น การใช้กลุ่มที่ปรึกษาซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
5. ระดับการร่วมปฏิบัติ เป็นระดับที่ผู้รับผิดชอบโครงการกับประชาชนร่วมกันดำเนินโครงการเป็นขั้นการนำโครงการไปปฏิบัติร่วมกันเพื่อให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้
6. ระดับการควบคุมโดยประชาชน เป็นระดับสูงสุดของการมีส่วนร่วม

โดยประชาชนเพื่อแก้ปัญหาข้อขัดแย้งที่มีอยู่ทั้งหมด เช่น การลงประชามติ

เกคินี พรหมตัน (2550, หน้า 16) กล่าวถึงรูปแบบการมีส่วนร่วม ไว้ 3 แบบ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมโดยตัวบุคคล ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมโดยตรง
2. การมีส่วนร่วมโดยองค์การจัดตั้งของประชาชน อาจถือเป็นการส่วนตัว โดยตรงได้อีกวิธีหนึ่ง

3. การมีส่วนร่วมโดยการผ่านตัวแทนที่มีลักษณะทั่วไป ถือเป็น การมีส่วนร่วมโดยอ้อม การมีส่วนร่วมที่จริงต้องเป็นการมีส่วนร่วมโดยตรงเท่านั้น

John M Cohen and Norman T. Uphoff Cohen and Uphoff (1980, pP. 219–222 อ้างถึงใน ฤวิลวดี บุรีกุล, 2551, หน้า 5–8) ได้จำแนกการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ระดับ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ซึ่งเป็นการตัดสินใจ ในการดำเนินกิจกรรมตั้งแต่ระยะเริ่มต้น
 - 1.1 การเข้าร่วมประชุมเพื่อเสนอปัญหาความต้องการของท้องถิ่น
 - 1.2 การร่วมคิด และกำหนดแนวทางการพัฒนา เพื่อแก้ไขและลดปัญหา ของท้องถิ่น

- 1.3 การร่วมวางแผนนโยบาย แผนงาน โครงการ หรือกิจกรรม
- 1.4 การร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เกิดประโยชน์

ต่อส่วนร่วม

2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ (Implementation) เป็นการเข้าร่วม โดยการสนับสนุนทางด้านทรัพยากร การเข้าร่วมในการบริหาร และการเข้าร่วมในการ ร่วมแรงร่วมใจ

2.1 การร่วมมือปรับปรุงระบบการบริหารงาน เพื่อดำเนินการในกิจกรรม โครงการของท้องถิ่น

2.2 การมีสนับสนุนทรัพยากรส่วนตัว เพื่อดำเนินการในกิจกรรม โครงการของท้องถิ่น

2.3 การร่วมปฏิบัตินโยบาย แผนงาน โครงการหรือกิจกรรมให้บรรลุ เป้าหมาย

2.4 การประสานขอความร่วมมือระหว่างประชาชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefit) โดยอาจจะเป็นผลประโยชน์ทางวัตถุ ทางสังคม หรือโดยส่วนตัว

3.1 แผนงานหรือโครงการที่ตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นในรูปแบบวัสดุสิ่งของ

3.2 แผนงานหรือโครงการที่ตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นในลักษณะของส่วนร่วม

3.3 แผนงานหรือโครงการที่ตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นในลักษณะส่วนบุคคล

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) ซึ่งเป็นการควบคุมและตรวจสอบการดำเนินงานรวมทั้งเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วม ต่อไป

4.1 การแต่งตั้งประชาชนเข้าเป็นกรรมการประเมินประสิทธิผลแผนงานหรือโครงการ

4.2 การควบคุม การตรวจสอบโดยประชาชน

นอกจากนั้น Cohen and Uphoff (1980 อ้างถึงใน ฤกษ์ดาว ประพัฒน์พงษ์, 2559, หน้า 19) ได้เสนอ กรอบแนวคิดเบื้องต้นในการวิเคราะห์ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทว่ามี 3 มิติ และ 2 บริบท ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. มิติ (Decision) มี 3 มิติ คือ

1.1 มีส่วนร่วมอะไรบ้าง ซึ่งแบ่งเป็นการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ โดยทางใดทางหนึ่ง (เช่น สนับสนุนทรัพยากรต่าง ๆ การบริหารกิจกรรม หรือการประสานงาน) การมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงาน

1.2 มีส่วนร่วมกับใครบ้าง ได้แก่ มีส่วนร่วมกับชาวบ้าน ผู้นำ ชุมชน เจ้าหน้าที่ทางราชการ นักพัฒนาเอกชน ทั้งนี้ให้พิจารณาถึงลักษณะของผู้เข้ามามีส่วนร่วมในเรื่อง เพศ สถานภาพครอบครัว อาชีพ และรายได้

1.3 มีส่วนร่วมอย่างไรบ้าง ได้แก่ มีส่วนร่วมโดยสมัครใจ หรือถูกบังคับ ลักษณะรูปแบบการมีส่วนร่วม โดยผ่านองค์กรประชาชนหรือโดยตรง ขนาดของ

การมีส่วนร่วมผลที่เกิดจากการมีส่วนร่วมนั้น ช่วยเพิ่มพลังของประชาชน หรือเป็นเพียงแค่การติดต่อสัมพันธ์กับนักพัฒนาเท่านั้น

2. บริบท (Contexts) มี 2 บริบท คือ

2.1 ลักษณะของโครงการ โดยพิจารณาจากลักษณะของสิ่งนำเข้าว่ามีความซับซ้อนของเทคโนโลยีเพียงใด ลักษณะของประโยชน์ที่ได้รับ (ความเร็ว ช้ำ ที่ได้รับประโยชน์) และเงื่อนไขที่ต้องกำหนด เช่น การเข้าถึงการบริหารโครงการ ความยืดหยุ่นของโครงการ เป็นต้น

2.2 สภาวะแวดล้อมของกิจกรรมตามโครงการ ได้แก่ ปัจจัยทางประวัติศาสตร์ปัจจัยทางกายภาพและธรรมชาติ ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม ปัจจัยทางการเมือง เป็นต้น

ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมตามทัศนะของ จินตวีร์ เกษมสุข (2554, หน้า 3-4) ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนหลัก คือ

1. การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน วิเคราะห์ชุมชน ค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชนร่วมกันและมีส่วนในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการ ซึ่งถือเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้เรียนรู้สภาพของชุมชน วิถีชีวิต สังคม ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการจัดทำและประกอบการพิจารณาวางแผนงานวิจัย

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน เป็นการวางแผนการพัฒนาหลังจากได้ข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนแล้ว และนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาปัญหา สาเหตุของปัญหา เรียบร้อยแล้วนำมาอภิปราย แสดงความคิดเห็นร่วมกันเพื่อกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการการกำหนดวิธีการ และแนวทางการดำเนินงานตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่จะใช้เพื่อการวิจัย

3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการดำเนินการพัฒนาหรือเป็นขั้นตอนปฏิบัติการตามแผนการวิจัยที่ได้วางไว้ ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์ให้กับชุมชนโดยการสนับสนุนด้านเงินทุนวัสดุอุปกรณ์และแรงงานรวมทั้งการเข้าร่วมในการบริหารงาน การประสานขอความช่วยเหลือจากภายนอกในกรณีที่มีความจำเป็น

4. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ โดยประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดการแจกจ่ายหรือการได้รับผลประโยชน์จากกิจกรรมการวิจัย ในชุมชนในพื้นที่ที่เท่าเทียมและเสมอภาคกัน

5. การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลการดำเนินงานวิจัยและผลของการพัฒนาจากการดำเนินการไปแล้วว่าสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือไม่ มีปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัดอย่างไรเพื่อแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น และนำข้อผิดพลาดไปเป็นบทเรียนในการดำเนินการต่อไป

การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญในการสร้างประชาธิปไตย อย่างยั่งยืนและส่งเสริมธรรมาภิบาล ตลอดจนการบริหารงาน หากการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้นเพียงใดก็จะช่วยให้มีการตรวจสอบการทำงานของผู้บริหารและทำให้ผู้บริหารมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นการป้องกันนักการเมืองจากการกำหนดนโยบายที่ไม่เหมาะสมกับสังคมนั้น ๆ นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนยังเป็นการสร้างความมั่นใจว่าเสียงของประชาชนจะมีคนรับฟัง อีกทั้งความต้องการหรือความปรารถนาของประชาชนก็จะได้รับการตอบสนอง

ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม

วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ (2551, หน้า 42) ได้กล่าวถึง ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. คุณภาพของการตัดสินใจดีขึ้น เนื่องจากกระบวนการปรึกษาหารือกับสาธารณชนจะช่วยสร้างความกระจ่างให้กับวัตถุประสงค์และความต้องการของโครงการหรือนโยบายและบ่อยครั้งที่การมีส่วนร่วมของประชาชนนำมาสู่การพิจารณาทางเลือกใหม่ ๆ ที่น่าจะเป็นคำตอบที่มีประสิทธิผลที่สุดได้

2. ใช้ต้นทุนน้อยและลดความล่าช้าลง แม้ว่าการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมจะต้องใช้เวลาและมีค่าใช้จ่ายมากกว่าการตัดสินใจฝ่ายเดียว แต่การตัดสินใจฝ่ายเดียวที่ไม่คำนึงถึงความต้องการแท้จริงของประชาชนนั้น อาจนำมาซึ่งการโต้แย้งคัดค้านหรือการฟ้องร้องกัน

3. การสร้างฉันทามติ การมีส่วนร่วมของประชาชนจะสร้างข้อตกลงและข้อผูกพันอย่างมั่นคงในระยะยาวระหว่างกลุ่มที่มีความแตกต่างกัน ช่วยสร้างความเข้าใจระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ลดข้อโต้แย้งทางการเมืองและช่วยให้เกิดความชอบธรรมต่อการตัดสินใจของรัฐบาล

4. การนำไปปฏิบัติง่ายขึ้น การเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจทำให้ประชาชนมีความรู้สึกของการเป็นเจ้าของการตัดสินใจนั้นและทันทีที่การตัดสินใจได้เกิดขึ้นพวกเขาก็อยากเห็น การเกิดผลในทางปฏิบัติและยังอาจเข้ามาช่วยกันอย่างกระตือรือร้นอีกด้วย

5. การหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าที่เลวร้ายที่สุด เพราะการเปิดโอกาสให้ฝ่ายต่าง ๆ เข้ามาแสดงความต้องการและข้อห่วงกังวลตั้งแต่เริ่มต้นโครงการจะช่วยลดโอกาสของการโต้แย้งและการแบ่งฝ่ายที่จะเป็นปัจจัยให้เกิดการเผชิญหน้าอย่างรุนแรงได้

6. การคงไว้ซึ่งความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม เนื่องจากกระบวนการตัดสินใจที่โปร่งใสและเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมจะสร้างความน่าเชื่อถือต่อสาธารณชนและเกิดความชอบธรรม

7. การคาดการณ์ความห่วงกังวลและทัศนคติของสาธารณชนเพราะเมื่อเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องได้มาทำงานร่วมกับสาธารณชนในกระบวนการมีส่วนร่วม

8. การพัฒนาภาคประชาสังคม ประโยชน์อย่างหนึ่งของการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ ทำให้ประชาชนมีความรู้ทั้งในส่วนของเนื้อหาโครงการและกระบวนการตัดสินใจของรัฐ รวมทั้งเป็นการฝึกอบรมผู้นำและทำให้ประชาชนได้เรียนรู้ทักษะการทำงานร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่น

แนวคิด “การมีส่วนร่วม” เป็นความต้องการให้ประชาชนในระดับรากแก้วได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งการวางแผนเป้าหมาย การตัดสินใจ การดำเนินกิจกรรม การรับผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันและการประเมินผล โดยประชาชนจะต้องมีอิสระและเต็มใจในการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนเป็นผู้พัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงแทนการถูกเปลี่ยนแปลง โดยรับรู้ทุกขั้นตอนในการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงและรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการ ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนา อีกทั้งเป็นการฝึกฝนและพัฒนาคน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของสังคมให้สามารถยืนหยัดได้ด้วยตนเองในที่สุด รัฐบาลให้ความสำคัญต่อแนวคิดการมีส่วนร่วมโดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของประชาชน

หลักของการมีส่วนร่วมความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับ “การตัดสินใจ” นั่นคือการมีส่วนร่วมจะนำไปสู่การตัดสินใจอย่างมีคุณค่าและอย่างชอบธรรมและต้องเป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (Meaningful Participations) ไม่วางระบบไว้ให้ดูเหมือนว่า

ได้จัดกระบวนการให้มีส่วนร่วมแล้วเท่านั้น ถ้าการตัดสินใจที่เกิดจากการมีส่วนร่วม มีความสมเหตุสมผลและชอบธรรมก็ต้องนำไปปฏิบัติ แต่ถ้าผู้มีอำนาจเห็นว่าการตัดสินใจ นั้นไม่เหมาะสม ขัดกับการตัดสินใจของส่วนรวม ก็จะต้องอธิบายได้โดยมีมาตรฐาน แห่งความชอบธรรมที่จะเลือกตัดสินใจเช่น นั้น โดยที่สังคมส่วนใหญ่ยอมรับได้ กระบวนการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่จะกระจายอำนาจจากผู้มีอำนาจที่แต่เดิมมักจะ ใช้อำนาจเหนือ (Power Over หรือ Power Against) ตามทฤษฎีผู้มีอำนาจจะชอบที่จะใช้อำนาจเหนือ หากผู้มีอำนาจยังใช้อิทธิพลเหนือไปเรื่อย ๆ อำนาจนั้น ๆ ก็จะใช้ไม่ได้ จึงหันมาใช้อำนาจร่วม (Power With) หาทางออกที่ดีกว่าแทนการสั่งอย่างเดียว

การทำงานแบบมีส่วนร่วมทั้งในระดับครอบครัว ระดับโรงเรียน ระดับชุมชน ระดับองค์กรหรือระดับประเทศนั้นว่ามีความสำคัญยิ่งในปัจจุบัน เพราะจะช่วยให้ ผู้มีส่วนร่วมเกิดความรู้สึกความเป็นเจ้าของ (Ownership) และจะทำให้ผู้มีส่วนร่วมหรือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียนั้น ยินยอมปฏิบัติตาม (Compliance) และตกลงยอมรับ (Commitment) ได้อย่างสมัครใจ เต็มใจ และสบายใจ

การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของท้องถิ่นจะประสบความสำเร็จ ได้ทุกภาคีต้องร่วมมือ โดยจุดประกายให้ท้องถิ่นเป็นผู้เริ่มต้น ส่วนภาคีอื่น ๆ ให้การ สนับสนุนทั้งด้านองค์ความรู้ งบประมาณและความช่วยเหลืออื่น ๆ ตามความเหมาะสม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในแต่ละท้องถิ่น

องค์ประกอบการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านการท่องเที่ยว

การมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านการท่องเที่ยวที่จะก่อให้เกิดความยั่งยืน ในการพัฒนาได้ จะต้องครบองค์ประกอบ 5 ประการ คือ (เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2552, หน้า 95)

1. ร่วมกันวางแผน

- 1.1 ร่วมคิดร่วมวางแผนจัดการเตรียมความพร้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกในชุมชน
- 1.2 ร่วมประชุม เสนอแนะและให้ความเห็นต่อแผนพัฒนาการท่องเที่ยว
- 1.3 หากท้องถิ่นใดที่ยังไม่มีการท่องเที่ยวแต่ต้องการให้เกิดขึ้นก็ต้อง ร่วมกันคิดว่าชุมชนของตนมีจุดเด่นอะไรที่แตกต่างจากชุมชนอื่น มีทรัพยากรอะไรที่ดึงดูด นักท่องเที่ยวได้บ้าง

1.4 ร่วมบริหารจัดการและแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ

1.5 ร่วมกำหนดกฎระเบียบต่าง ๆ ของราคาของสินค้าและบริการ
อย่างได้มาตรฐาน

1.6 ร่วมจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อป้องกันความเสื่อมโทรมของ
แหล่งท่องเที่ยว

2. ร่วมกันปฏิบัติตามแผน

ประชาชนในท้องถิ่นต้องร่วมกันปฏิบัติหน้าที่ที่วางไว้ตามแผน
เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของแผนที่วางไว้

3. ร่วมกันใช้ประโยชน์

ประชาชนในท้องถิ่นมีสิทธิ์ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรท่องเที่ยวในท้องถิ่น
ด้วยความตระหนักและห่วงแหน จึงต้องแบ่งปันผลประโยชน์อย่างยุติธรรมและทั่วถึง
เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ อันจะกระตุ้นให้กิจกรรมการท่องเที่ยวในท้องถิ่นดำเนิน
ต่อไปได้อย่างยั่งยืน

4. ร่วมติดตามและประเมินผล

การติดตามและประเมินผลเป็นการตรวจสอบและควบคุมให้
การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ทั้งนี้หากพบปัญหาหรืออุปสรรคก็สามารถแก้ไขได้
ทันทีที่ ซึ่งขั้นตอนนี้อาจพบบทเรียนหรือวิธีการใหม่ ๆ ที่เป็นแนวทางในการดำเนินงาน
ต่อไปได้

5. ร่วมบำรุงรักษา

เมื่อมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยวแล้ว จะต้องร่วมกัน
บำรุงรักษา เพื่อให้คงอยู่ในสภาพสมบูรณ์ สามารถรองรับนักท่องเที่ยว และเป็นสิ่งดึงดูดใจ
นักท่องเที่ยวได้ต่อไป

การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นเป็นเทคนิคสำคัญในกระบวนการ
พัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยสร้างการยอมรับและยึดมั่นในหลักการมีส่วนร่วม
ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะในระดับท้องถิ่นซึ่งอยู่ใกล้ชิดประชาชนที่สุด ต้องร่วมกัน
สร้างกลไกในการดำเนินการดังกล่าว โดยยึดมั่นในหลักการมีส่วนร่วมที่สร้างความเชื่อมั่น
ต่อกระบวนการเรียนรู้ มีการทำงานร่วมกันโดยใช้สติปัญญา ความอดทน เพื่อก่อให้เกิด
การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ตามวิถีทางประชาธิปไตยแม้บางครั้งต้องใช้เวลาทำความเข้าใจ
ร่วมกันโดยอาศัยขั้นตอนในการดำเนินงานที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้
ของประชาชนอย่างเป็นขั้นตอนและต่อเนื่อง ทั้งการศึกษา วิเคราะห์ การประมวล

ความต้องการปัญหาาร่วมกัน การตรวจสอบข้อมูล การร่วมตัดสินใจ การร่วมวางแผนและปฏิบัติงาน และการร่วมกันตรวจสอบการทำงานโดยชุมชน ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้พึ่งตนเองได้ในระยะยาว ทั้งต้องปรับบทบาทของผู้เกี่ยวข้อง ปรับระบบบริหารงานที่เอื้ออำนวยเพื่อสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่น โดยเฉพาะการวางแผนการทำงาน การติดตามงานและการประเมินผลกิจกรรม และผลการปฏิบัติงาน นอกจากนี้ยังต้องปรับเปลี่ยนระบบ ระเบียบ กฎเกณฑ์ เพื่อให้เกิดความยืดหยุ่นในการทำงานอีกด้วยและต้องให้ความสำคัญในการทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่นทั้งภาครัฐ เอกชนและประชาชน ในลักษณะของการเป็นพันธมิตรภาคีให้มากขึ้น

เทคนิคการมีส่วนร่วมจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เนื่องจากความยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้ด้วยความมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนโดยเฉพาะภาคประชาชน ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องอาศัยเทคนิคต่าง ๆ เพื่อสร้างกระบวนการดังกล่าวให้เกิดขึ้นเพื่อเป็นฐานในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

บริบทเทศบาลตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม

ประวัติความเป็นมา

แต่เดิมเทศบาลตำบลธาตุพนม เป็นสุขาภิบาลธาตุพนม ได้จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2499 ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เนื่องมาจากกระทรวงมหาดไทย เห็นสมควรว่าให้ยกฐานะท้องถิ่นบางส่วนในตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ขึ้นเป็นสุขาภิบาล ตามพระราชบัญญัติสุขาภิบาล พ.ศ. 2495 โดยมีเขตพื้นที่ดังนี้

- ด้านเหนือ ตั้งแต่หลักเขตที่ 1 ซึ่งตั้งอยู่ในแนวเส้นตั้งฉากจากหลักกิโลเมตรที่ 221 ของ ถนนชยางกูร ไปทางทิศตะวันตก 400 เมตร จากหลักเขตที่ 1 เป็นเส้นตั้งฉากกับถนนชยางกูร ไปทาง ทิศตะวันออกถึงฝั่งตะวันตกของแม่น้ำโขง ซึ่งเป็นหลักเขตที่ 2
- ด้านทิศตะวันออก จากหลักเขตที่ 2 เลียบตามฝั่งตะวันตกของแม่น้ำโขง ไปทางทิศใต้ถึงจุดที่อยู่ตรงกับปากห้วยคูไปทางทิศตะวันออกซึ่งเป็นหลักเขตที่ 3
- ด้านทิศใต้ จากหลักเขตที่ 3 เป็นเส้นตรงไปทางทิศตะวันตกถึงปากห้วยคู และเลียบตามฝั่งเหนือของห้วยคูไปทางทิศตะวันตกถึงฝั่งตะวันออกของห้วยแคนตรงที่

บรรจบกับห้วยคู ซึ่งเป็นหลักเขตที่ 4 จากหลักเขตที่ 4 เลียบตามฝั่งตะวันออกของห้วยแคน ไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือเป็นระยะ 400 เมตร ซึ่งเป็นหลักเขตที่ 5

- ด้านตะวันตก จากหลักเขตที่ 5 เป็นเส้นตรงไปทางทิศเหนือจนบรรจบกับหลักเขตที่ 1 การจัดตั้งเทศบาลตำบลธาตุพนม

เทศบาลตำบลธาตุพนม ได้รับการยกฐานะจากสุขาภิบาลธาตุพนมเป็นเทศบาลตำบลธาตุพนม ตามพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงฐานะของสุขาภิบาลเป็นเทศบาล พ.ศ. 2542 ด้วยเหตุผลอันเนื่องมาจากการปกครองส่วนท้องถิ่นรูปสุขาภิบาลมีโครงสร้างไม่สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน ประกอบกับปัจจุบันการปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบสุขาภิบาลไม่เหมาะที่จะรองรับการกระจายอำนาจที่เพิ่มขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงได้เปลี่ยนแปลงฐานะจากสุขาภิบาลเดิมเป็นเทศบาลตำบล โดยมีผลตั้งแต่วันที่ 25 พฤษภาคม 2542 เป็นต้นมา เทศบาลตำบลธาตุพนมเป็นเทศบาลขนาดกลางตามโครงสร้างและแผนอัตรากำลัง 3 ปี และมีเขตพื้นที่เท่าเดิมเมื่อครั้งที่ได้จัดตั้งเป็นสุขาภิบาลธาตุพนม

สภาพและข้อมูลพื้นฐาน

1. ลักษณะที่ตั้ง

เทศบาลตำบลธาตุพนมตั้งอยู่บริเวณที่ราบสูง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนบนอยู่ริมฝั่งชายโขง ในเขตท้องที่อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม มีพื้นที่ 4.60 ตารางกิโลเมตร ห่างจากจังหวัดนครพนม ประมาณ 52 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดสกลนคร ประมาณ 75 กิโลเมตรและห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 707 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียงดังนี้

- ทิศเหนือ ติดต่อกับบ้านหนองหอยทุ่ง หมู่ที่ 5 และบ้านหนองหอยท่า หมู่ที่ 6 ตำบล ธาตุพนมเหนือติดต่อกับบ้านเหล่าทุ่ง หมู่ที่ 9 (นอกเขตเทศบาล) อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม
- ทิศตะวันออก ติดต่อกับแม่น้ำโขงและประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (แม่น้ำนานาชาติ)
- ทิศใต้ ติดต่อกับบ้านโพธิ์ทอง หมู่ที่ 4 ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม
- ทิศตะวันตก ติดต่อกับบ้านดอนกลาง หมู่ที่ 9 ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม

2. ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่ว ๆ ไปในเขตเทศบาล ตำบลธาตุพนมจะเป็นที่ราบ ไม่มีภูเขาเป็นที่นาและที่สวน มีลักษณะทอดยาวรีเลียบไปตามแม่น้ำโขง ยาวประมาณ 4.2 กิโลเมตร ความกว้างเฉลี่ยประมาณ 1.10 กิโลเมตร

3. ลักษณะภูมิอากาศ ลักษณะภูมิอากาศของเทศบาลตำบลธาตุพนม เป็นสภาพภูมิอากาศแบบมรสุมเมืองร้อน ฤดูหนาวจะหนาวจัดและมีลมกรรโชกแรง แบ่งออกเป็น 3 ฤดู ฤดูฝน เริ่มต้นประมาณเดือนพฤษภาคมถึงเดือนกันยายน ฤดูหนาว เริ่มต้นประมาณเดือนตุลาคมถึงเดือนมกราคม ฤดูร้อน เริ่มต้นประมาณเดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนเมษายน อุณหภูมิ อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปีประมาณ 28 องศาเซลเซียส โดยมี อุณหภูมิเฉลี่ยต่ำสุด 10 องศาเซลเซียสเฉลี่ยสูงสุด 39 องศาเซลเซียส

ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยของจังหวัดนครพนมประมาณ 74 เปอร์เซ็นต์

ความเร็วลมเฉลี่ยสูงสุดประมาณ 14.83 Knots ในเดือนมกราคม ส่วนในเดือนมิถุนายน เดือนสิงหาคมและเดือนกันยายน เป็นเดือนที่มีความเร็วลมเฉลี่ยต่ำสุด คือ 26.0 Knots

เทศบาลตำบลธาตุพนม จังหวัดนครพนม นับเป็นเทศบาลแห่งหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีฝนตกชุกมากที่สุด มีฝนเฉลี่ยตลอดปี ประมาณ 528.3 มิลลิเมตร เดือนที่มีฝนตกมากที่สุด คือ เดือนสิงหาคม มีปริมาณฝนเฉลี่ยประมาณ 26.5 มิลลิเมตร

4. การปกครอง

เทศบาลตำบลธาตุพนม มีจำนวน 15 หมู่บ้าน 14 ชุมชน ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ของ 2 ตำบล คือ

4.1 ตำบลธาตุพนม ประกอบด้วย 9 หมู่บ้าน คือ

1. บ้านธาตุพนม หมู่ที่ 1 ตำบลธาตุพนม
2. บ้านธาตุพนมเหนือ หมู่ที่ 2 ตำบลธาตุพนม
3. บ้านคอนกลางเหนือ หมู่ที่ 5 ตำบลธาตุพนม
4. บ้านคอนกลาง หมู่ที่ 7 ตำบลธาตุพนม
5. บ้านคอนกลางทุ่ง หมู่ที่ 9 ตำบลธาตุพนม (พื้นที่บางส่วน)
6. บ้านสระพังทอง หมู่ที่ 10 ตำบลธาตุพนม
7. บ้านธาตุพนมใต้ หมู่ที่ 11 ตำบลธาตุพนม
8. บ้านธาตุเจริญ หมู่ที่ 13 ตำบลธาตุพนม

9. บ้านธาตุพนมกลาง หมู่ที่ 14 ตำบลธาตุพนม
- 4.2 ตำบลธาตุพนมเหนือ ประกอบด้วย 6 หมู่บ้าน คือ
 1. บ้านหัวบึงท่าเหนือ หมู่ที่ 1 ตำบลธาตุพนมเหนือ
 2. บ้านธาตุพนมสามัคคี หมู่ที่ 2 ตำบลธาตุพนมเหนือ
 3. บ้านหัวบึงทุ่ง หมู่ที่ 3 ตำบลธาตุพนมเหนือ
 4. บ้านหัวบึงท่า หมู่ที่ 4 ตำบลธาตุพนมเหนือ
 5. บ้านหนองหอยทุ่ง หมู่ที่ 5 ตำบลธาตุพนมเหนือ
 6. บ้านหนองหอยท่า หมู่ที่ 6 ตำบลธาตุพนมเหนือ

วิสัยทัศน์/พันธกิจ

1. วิสัยทัศน์ (Vision)

“ยึดหลักธรรมาภิบาล มุ่งบริการเป็นเลิศ ก่อกำเนิดแผนชุมชน บรรลุผล ยุทธศาสตร์จังหวัด”

2. พันธกิจ (Mission)

- 2.1 พัฒนาสู่การบริหารจัดการที่ดีและมีประสิทธิภาพการบริการชุมชน
- 2.2 พัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนและสิ่งแวดล้อม
- 2.3 พัฒนาระบบสาธารณูปโภคและกายภาพเมืองและชุมชน
- 2.4 พัฒนาระบบการศึกษาและส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 2.5 พัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งเพื่อชนะความยากจน และหนี้สิน
- 2.6 พัฒนาชุมชนเข้มแข็ง ปลอดภัยเสถียร มีความมั่นคงและปลอดภัย ในชีวิตและทรัพย์สิน สร้างสัมพันธ์อันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน

นโยบายการบริหารงาน

1. นโยบายการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ
 - 1.1 พัฒนาและปรับปรุงถนนพร้อมท่อระบายน้ำและทางเท้าตรอกซอย ให้ได้มาตรฐานเพื่ออำนวยความสะดวกและปลอดภัยในการสัญจรไป-มา
 - 1.2 ปรับปรุงและขยายไฟฟ้าสาธารณะให้เพียงพอและทั่วถึง
 - 1.3 พัฒนาและปรับปรุงสวนสาธารณะและสถานที่พักผ่อนหย่อนใจให้ได้ มาตรฐานและเพียงพอกับความต้องการของประชาชน
 - 1.4 ควบคุมการใช้ที่ดินให้เป็นไปตามผังเมืองรวม

- 1.5 ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดระบบสาธารณสุขปึก
สาธารณสุขปการในเขต เทศบาล
- 1.6 จัดระบบการตรวจราชการขนส่งและวางแนวทางแก้ไขปัญหาจราจร
ในเขตเทศบาล
- 1.7 จัดระเบียบและเตรียมการจัดทำแผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่
ชุมชนย่อยต่าง ๆ ในเขตเทศบาล
2. นโยบายการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมให้เป็นเมืองน่าอยู่สวยงาม
- 2.1 พัฒนาการรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง
โดยการปรับปรุงระบบการจัดเก็บและการกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลให้มีประสิทธิภาพ
- 2.2 พัฒนาและปรับปรุงระบบระบายน้ำในเขตเทศบาลให้มีประสิทธิภาพ
- 2.3 สนับสนุนและส่งเสริมให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการป้องกันและ
แก้ไขปัญหาล้างแวดล้อม
- 2.4 สนับสนุนและให้ความร่วมมือหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชน
ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาล้างแวดล้อม
- 2.5 ปรับปรุงภูมิทัศน์ตามถนนสายหลัก สายรองและสวนสาธารณะ
ให้มีความร่มรื่นสวยงามโดยส่งเสริมประชาชนให้มีจิตสำนึกในการสร้างความร่วมมือ
พัฒนาเมือง
- 2.6 อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการปรับปรุง
สวนศรีโคตรบูรให้เป็นสถานที่พักผ่อนและสวนสุขภาพ
- 2.7 รณรงค์ให้ประชาชนตระหนักและมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนและท้องถิ่น
3. นโยบายด้านการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อชนะความยากจน
- 3.1 พัฒนาและส่งเสริมการประกอบอาชีพและเพิ่มรายได้ของประชาชน
- 3.2 ส่งเสริมการกระจายรายได้ไปสู่ประชาชนในท้องถิ่น
- 3.3 ปรับปรุงตลาดสดให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน
ในเขตเทศบาล
- 3.4 ประชาสัมพันธ์เพื่อความรู้ความเข้าใจในการเสียภาษีของประชาชน
และเป็นการพัฒนารายได้ของเทศบาลอันที่จะนำไปพัฒนาท้องถิ่น

- 3.5 พัฒนาและก่อสร้างตลาดสดให้ได้มาตรฐานทั้งด้านการบริการ
ความสะอาดและเก็บจัดเก็บอัตราค่าเช่าอย่างเป็นธรรม
- 3.6 จัดสร้างสถานธนาอนุบาลเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชน
- 3.7 ส่งเสริมและสนับสนุนเพื่อให้ชุมชนพึ่งตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจ
แบบพอเพียง
- 3.8 การสนับสนุนข้อมูลเพื่อส่งเสริมธุรกิจชุมชนและแหล่งข่าว
การจ้างงานให้ผู้ว่างงาน
- 3.9 ส่งเสริมพิจารณาเศรษฐกิจระดับชุมชน และพัฒนากลุ่มอาชีพ
ให้หลากหลาย ทั้งด้านเกษตรกรรมผลผลิตและธุรกิจต่าง ๆ
- 3.10 พัฒนาแหล่งส่งเสริมผลิตภัณฑ์เพื่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจและ
ท่องเที่ยว
4. นโยบายด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 4.1 ส่งเสริมและอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของ
ท้องถิ่น
- 4.2 สนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวในท้องถิ่น
- 4.3 พัฒนาและส่งเสริมการจัดการศึกษาของโรงเรียนสังกัดเทศบาล
ให้มีคุณภาพและให้เป็นที่ยอมรับของประชาชน (เมื่อได้รับการถ่ายโอนตาม พ.ร.บ.
การถ่ายโอนฯ)
- 4.4 พัฒนาและส่งเสริมการกีฬาและกิจกรรมนันทนาการทั้งในและ
นอกระบบโรงเรียน
- 4.5 ส่งเสริมการจัดตั้งชุมชนย่อยการพัฒนา ตลอดจนการสนับสนุน
กิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน
- 4.6 ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาและปกครองตามระบอบ
ประชาธิปไตย
- 4.7 ส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมสังคมสงเคราะห์และกิจกรรม
สาธารณประโยชน์
- 4.8 พัฒนาการให้บริการสาธารณสุขให้เพียงพอ และครอบคลุมพื้นที่
- 4.9 สนับสนุนและส่งเสริมในการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน
ให้สูงขึ้น

- 4.10 ส่งเสริมและพัฒนาองค์กรประชาคมชุมชนและเมืองให้เข้มแข็ง
- 4.11 พัฒนาองค์กรชุมชน สถาบันทางสังคมให้มีส่วนร่วมในการพิจารณาคุณภาพชีวิตของประชาชนและสิ่งแวดล้อม
5. นโยบายด้านการบริหารจัดการที่ดีและความโปร่งใส
- 5.1 พัฒนาการบริหารงานและการบริการให้มีประสิทธิภาพ สะดวก รวดเร็ว และถูกต้อง
- 5.2 พัฒนาและปรับปรุงอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ และสถานที่ให้เพียงพอและทันสมัย
- 5.3 ส่งเสริมให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของเทศบาล
- 5.4 ส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกิจการของท้องถิ่น
- 5.5 พัฒนาการจัดเก็บรายได้ของเทศบาลให้มีประสิทธิภาพและเป็นธรรม
- 5.6 พัฒนาบุคลากรของเทศบาลให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น
- 5.7 พัฒนาการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยให้มีประสิทธิภาพ
- 5.8 พัฒนาทะเบียนราษฎรให้มีความสะดวกรวดเร็วและถูกต้องในการบริการ การบริการเป็นเลิศและ One Stop Service
- 5.9 พัฒนาการส่งเสริมกิจการเทศพาณิชย์ที่จะต้องมีขึ้นในอนาคตอย่างมีระบบ
- 5.10 พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ด้านเทคโนโลยีที่นำมาพัฒนาระบบงานให้มีประสิทธิภาพ
- 5.11 พัฒนาองค์กรสู่การบริหารจัดการที่ดีตามหลักธรรมาภิบาล (Good Governance)

สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ

องค์ประธาตุพนม

พระธาตุพนมเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดนครพนม ตั้งอยู่ในวัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร อำเภอธาตุพนม ซึ่งเดิมเรียกว่า ภูกำพร้าว โดยมีประวัติเล่าไว้ว่า ในสมัยก่อน ภูกำพร้าวตั้งอยู่บนอาณาจักรศรีโคตรบูรณ์ โดยมีท้าวพญาเจ้าเมือง 5 องค์ คือ พญาจุลณีพรหมทัต พญาอินทปัตถนคร พญาคำแดง พญานันทเสน และพญาสุวรรณพิงคาร

เป็นผู้ก่อสร้าง กล่าวได้ว่าพระธาตุพนมเป็นสิ่งก่อสร้างแทนความรุ่งเรืองสมัยอดีตของอาณาจักรศรีโคตรบูรณนั่นเอง ทั้งนี้ ภายในได้บรรจุพระอุรังคธาตุของพระพุทธเจ้าที่อัญเชิญโดย พระมหากัสสปเถระจากอินเดีย โดยประดิษฐานไว้ด้านในพระบรมธาตุเมื่อประมาณปี พ.ศ. 500 ต่อมามีการบูรณปฏิสังขรณ์เรื่อยมา จนเมื่อครั้งสงครามไทย-ฝรั่งเศส พิพาทกันเรื่องดินแดน ทำให้ถูกระเบิดถึง 60 ลูก แต่ทว่าด้วยแรงอธิษฐานทำให้พระธาตุนั้นไม่บุบสลายแต่ประการใด นอกจากนี้ ว่ากันว่า การได้มาสักการะพระธาตุพนมนั้นจะเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง นำมาซึ่งความสุขความเจริญ และหากหมั่นบูชาตามกำลังศรัทธาก็จะได้กุศลแรงอีกด้วย ซึ่งพระธาตุพนมเป็นสัญลักษณ์ของคนที่เกิดปีวอก

ประวัติของพระธาตุพนมกล่าวไว้ว่า องค์พระธาตุพนมสร้างครั้งแรกในราว พ.ศ. 8 ในสมัยอาณาจักรศรีโคตรบูรกำลังเจริญรุ่งเรืองอยู่ โดยท้าวพญาทั้ง 5 อันมีพญาศรีโคตรบูร เป็นต้น และพระอรหันต์ 500 องค์ อันมีพระมหากัสสปเถระเป็นประมุข ลักษณะ การก่อสร้างในสมัยแรกนั้น ใช้ดินดิบก่อขึ้นเป็นรูปเตาสี่เหลี่ยม แล้วเผาให้สุกที่หลัง กว้างด้านละสองวา ของพระมหากัสสปะ สูงสองวา ช่างเ็นโพรง มีประตูเปิดทั้งสี่ด้าน ต่อมาเมื่อวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2518 องค์พระธาตุพนมได้หักล้มลงในทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ทับวัดถูกก่อสร้าง ๆ ซึ่งอยู่ในบริเวณนั้น เช่น หอพระทางทิศเหนือและทิศใต้ ศาลาการเปรียญและพระวิหารหอพระแก้วเสียหายหมดทั้งนี้สืบเนื่องมาจากฐานหรือพระธาตุชั้นที่ 1 ซึ่งสร้างในสมัยแรกนั้นเก่าแก่มากและไม่สามารถทานน้ำหนักส่วนบนได้ จึงเกิดพังทลายลงมาดังกล่าว หลังจากองค์พระธาตุพนมพังทลาย แล้ว 20 วัน เจ้าหน้าที่กรมศิลปากรได้ลงมือทำการรื้อถอนและขนย้ายซากปรักหักพังขององค์พระธาตุพนม เพื่อก่อสร้างองค์พระธาตุพนมองค์ใหม่ และวันที่วันที่ 21-23 มีนาคม 2522 ทางรัฐบาลได้จัดพระราชพิธีบรรจุพระอุรังคธาตุ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เสด็จมาเป็นประธานในพิธีบรรจุ ในวันแรกของงานได้ทำพิธีแห่พระอุรังคธาตุ ในวันที่ 2 สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายกทรงเป็นประธานยกฉัตรพระธาตุพนมในวันที่ 3 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จมาทรงบรรจุพระอุรังคธาตุ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

ฐาปกรณ ทงคานุช (2553, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษา แนวทางการจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยว กรณีศึกษาตลาดเก้าห้อง อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี การศึกษา แนวทางการจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยว กรณีศึกษา ตลาดเก้าห้อง อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้ 1) เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของ ประชาชนในชุมชนและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวในตลาดเก้าห้อง อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี 2) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนากิจกรรมทางการท่องเที่ยว ปัญหาในตลาดเก้าห้อง อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี 3) เพื่อสร้างแนวทางการจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยว กรณีศึกษา ตลาดเก้าห้อง อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ จำนวน 100 คน ซึ่งเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ภายในตลาดเก้าห้อง ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ สถิติวิเคราะห์ คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถตามมาตรฐานต่าง ๆ การพัฒนาระบบบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของหน่วยงานต่าง ๆ โดยใช้ บูรณาการในรูปแบบต่าง ๆ การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงสิ่งเหล่านี้จะส่งเสริมให้ประชาชนและผู้ประกอบการในตลาดเข้ามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว แต่ปัจจุบันพบปัญหาประชาชนในท้องถิ่นจำนวนมาก ยังไม่ได้รับการศึกษาและ การอบรมที่เพียงพอ เท่าเทียมกัน และมีการจัดอบรมที่เพียงพอ รวมถึงการกระจายข่าวสารให้ชุมชนได้รับรู้ข้อมูลและข่าวสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง กับชุมชนและเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวและยังควรพัฒนาระบบการบริหารจัดการเกี่ยวกับปริมาณนักท่องเที่ยวขีดความสามารถในการรองรับ การพัฒนาระบบการประสานงานจากชุมชนถึงเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งที่ผ่านมายังไม่พอและชัดเจน การพัฒนาระบบการประชาสัมพันธ์ การจัดทำป้าย ประกาศและป้ายบอกทางในชุมชนที่ชัดเจน รวมถึงต้องมีระบบการสื่อความหมายและการอธิบายเนื้อหา คุณค่าเชิงลึกของความเป็นเอกลักษณ์หรือจุดเด่นของตลาดเก้าห้อง

ปีนปิ่นทร์ สัทธรรมนวงศ์ (2553, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษา การสื่อสารเพื่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษา: โครงการตลาดเก้าห้อง 133 ปี การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทชุมชนตลาดเก้าห้อง

กระบวนการสื่อสารเพื่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยว รูปแบบการสื่อสารเพื่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน และการรับรู้ของนักท่องเที่ยวในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน โดยการวิจัยเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการวิจัยทางเอกสาร ส่วนการวิจัยเชิงปริมาณโดยการสำรวจนักท่องเที่ยว จำนวน 400 คน ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการสื่อสารเพื่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ส่วน คือ ผู้ส่งสาร สาร สื่อ และผู้รับสาร โดยอาศัยรูปแบบการสื่อสาร 2 รูปแบบ ทั้งรูปแบบการสื่อสารภายในเครือข่าย และรูปแบบการสื่อสารระหว่างเครือข่าย ส่วนประสิทธิผลการรับรู้ข้อมูลของนักท่องเที่ยวซึ่งเป็นผลของการบริหารจัดการ พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้ เรื่องโครงการตลาดเก่าอ่างศิลา 133 ปี ผ่านสื่อต่าง ๆ โดยรวมมีค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย ประเด็นข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยรวมมีค่าเฉลี่ยของระดับการรับรู้ในระดับมาก ประเด็นพฤติกรรม การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยรวมมีค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงพื้นฐานความรู้ และทัศนคติของนักท่องเที่ยวที่ทราบข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวอยู่ในระดับดี

ณัฐพร ดอกบุญนาค และธรรมาภรณ์ ทองคำนุช (2556, บทคัดย่อ)

ได้ทำการศึกษา การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว กรณีศึกษาชุมชนในตลาดร้อยปีสามชุก อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี วิจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว กรณีศึกษา ชุมชนในตลาดร้อยปีสามชุก อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาการมีส่วนร่วมด้านจัดการด้านการท่องเที่ยวของชุมชนในตลาดร้อยปีสามชุก และเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาชุมชนในการมีส่วนร่วมด้านการจัดการการท่องเที่ยวในตลาดร้อยปีสามชุก วิธีการดำเนินการวิจัยเป็นการรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ ซึ่งข้อมูลปฐมภูมิได้จากการสัมภาษณ์และแจกแบบสอบถาม โดยแบบสัมภาษณ์นั้น เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) โดยข้อคำถามเป็นข้อคำถามแบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) โดยเลือกใช้วิธีการสัมภาษณ์ไปเรื่อย ๆ เมื่อผู้ให้ข้อมูลหรือผู้ตอบแบบสอบถามเสนอผู้ตอบแบบสอบถามคนต่อไปซ้ำกันผู้วิจัยจึงจะหยุด โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจะวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) โดยการพรรณนาถอดรหัสข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การแจกแบบสอบถาม ได้ทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้การสุ่มตัวอย่าง

แบบบังเอิญ (Accidental Random Sampling) จากประชากร คือ คนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลตำบลสามชุก จำนวน 400 คน จากทั้งหมด 20 ชุมชน เพื่อให้ทราบถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว แล้วนำผลจากแบบสอบถามไปวิเคราะห์ โดยใช้การประมวลผลข้อมูลสถิติด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์

ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการจัดการด้านการท่องเที่ยว นั้น คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวในระดับมาก โดยเฉพาะในด้านของการจัดการด้านสถานที่ ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทั้งในด้านวางแผนการประชุมนโยบายหรือแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ด้านของสิ่งอำนวยความสะดวกนั้นชุมชนจะมีส่วนแค่การแสดงความคิดเห็นว่าดีหรือไม่ ต้องการหรือไม่ต้องการ แต่ไม่ได้เข้ามาส่วนในการวางแผนคิดนโยบาย หรือการจัดการมากแต่อย่างใด และด้านบุคลากรประชาชนหรือคนในชุมชนนั้น มีส่วนร่วมมากแต่ในส่วนของการจัดการด้านกฎเกณฑ์ทางการท่องเที่ยวในตลาดร้อยปีสามชุกนั้น คนในชุมชนมีส่วนร่วมลดลงหากเทียบกับด้านอื่น ๆ เนื่องจากปัจจุบันกฎเกณฑ์ต่าง ๆ คือ กฎที่ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมา ไม่ได้มีการวางกฎเกณฑ์ที่ตายตัวข้อเสนอแนะ ได้แก่ 1) ส่งเสริมคนรุ่นใหม่ให้เข้ามามีบทบาทในการจัดการการท่องเที่ยวให้มากขึ้น 2) ส่งเสริมให้คนในชุมชนคิดถึงส่วนรวมมากกว่าผลทางธุรกิจมากขึ้น 3) ภาครัฐเข้ามามีบทบาทหรือส่งเสริมช่วยเหลือให้มากขึ้น เนื่องจากปัจจุบันผู้ที่สืบทอดหรือดูแลพื้นที่ลดน้อยลง 4) ส่งเสริมให้คนในชุมชนตระหนักและเข้าใจถึงการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมากขึ้น

วรรณวิมล ภูานาค (2556, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษา ศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน: กรณีศึกษาตลาดน้ำอัมพวา การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และเพื่อเสนอแนวทางในการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตลาดน้ำอัมพวา กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งหมด 23 คน ได้แก่ ผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานเขตสมุทรสงคราม นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลอัมพวา กลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยว และประชาชนในพื้นที่เทศบาลตำบลอัมพวา โดยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง เก็บข้อมูลโดยแบบสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่มย่อย และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า ชุมชนมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ในด้าน สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ด้านการเมือง พบว่า ไม่สามารถดำเนินการจัดการ อย่างเป็นระบบและแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างชัดเจนได้ ด้านเศรษฐกิจ พบว่า ชุมชน มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และด้านสังคมและวัฒนธรรม พบว่า มีการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ระหว่างชุมชนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวเพื่อตระหนักในคุณค่า และความสำคัญของวิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น

การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ พบว่า ชุมชนขาดการมีส่วนร่วม อย่างต่อเนื่อง และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการได้รับประโยชน์ พบว่า ชุมชนไม่มีการรวมตัวกันเพื่อประกอบธุรกิจร่วมกัน และส่วนใหญ่ชุมชนจะมีรายได้เสริมจากการ ท่องเที่ยว ผลกระทบเชิงบวกด้านสิ่งแวดล้อม เป็นการสร้างความตระหนักถึงคุณค่าของ สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ผลกระทบเชิงบวกด้านสังคม ส่งผลให้ คุณภาพชีวิตของชุมชนดีขึ้น มีสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกมากขึ้น ผลกระทบ เชิงบวกด้านเศรษฐกิจ พบว่า ชุมชนมีการประกอบอาชีพหลากหลายมากขึ้นและเศรษฐกิจ ชุมชนดีขึ้น ผลกระทบเชิงลบด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า ก่อให้เกิดปัญหาน้ำเสีย ทรัพยากร ทางธรรมชาติลดน้อยลง ผลกระทบเชิงลบด้านเศรษฐกิจ พบว่า สินค้าและบริการ ค่าครองชีพต่าง ๆ ในชุมชนสูงขึ้น ผลกระทบเชิงลบด้านสังคม พบว่า เกิดการอพยพย้ายถิ่น ของชุมชนริมคลองในตลาดน้ำและเกิดปัญหาการขัดผลประโยชน์ของคนในชุมชน

จากการศึกษาทำให้พบผลการวิจัยที่เป็นความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ในแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตลาดน้ำ อัมพวา ได้แก่ การรักษาอัตลักษณ์ชุมชน การรักษาสีเขียว การเพิ่มมูลค่าให้แก่ ผลิตภัณฑ์ชุมชน การวางแผนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระยะยาว และส่งเสริม การมีส่วนร่วมในชุมชน

อานิสงค์ โอทาตะวงศ์ (2557, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษา การมีส่วนร่วม ของประชาชนต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทะเลบัวแดง ในเขตเทศบาลตำบลเชียงแหว อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการ มีส่วนร่วมของประชาชนต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทะเลบัวแดง ในเขตเทศบาลตำบล เชียงแหว เพื่อทดสอบความแตกต่างของปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม ของประชาชนเพื่อศึกษาถึงปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วม

ของประชาชนต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทะเลบัวแดงในเขตเทศบาลตำบลเชียงแหวง การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือประกอบการสัมภาษณ์ ประชากรกลุ่มเป้าหมาย คือ ประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลตำบลเชียงแหวง อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานีจำนวน 340 คน และนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์ โดยใช้ระบบโปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับงานวิจัยทางสังคมศาสตร์ (SPSS) ค่าสถิติที่ใช้ คือ การแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ค่าสถิติทางการทดสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่ม (t-test) และค่าสถิติการวิเคราะห์ผันแปรทางเดียว (One-Way ANOVA)

ผลการศึกษา พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทะเลบัวแดงอยู่ในระดับต่ำ ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ อาชีพ รายได้ ระยะทางไปยังทะเลบัวแดง สถานภาพในชุมชน การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน การใช้ประโยชน์จากทะเลบัวแดง ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และความตระหนักเกี่ยวกับคุณค่าของแหล่งน้ำสาธารณะทะเลบัวแดง โดยมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญที่ .05 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับต่ำ โดยไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญที่ .05 ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ระยะเวลาอาศัยในชุมชน และการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทะเลบัวแดงที่สำคัญ ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ขาดความรู้เกี่ยวกับความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทะเลบัวแดง ขาดการมีส่วนร่วมต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทะเลบัวแดง ขาดงบประมาณจากหน่วยงานภายนอกในการทำกิจกรรมหรือโครงการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทะเลบัวแดง ไม่สามารถดำเนินการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และท่าเทียบเรือรองรับนักท่องเที่ยวไม่เพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้นทุกปี

ข้อเสนอแนะ ควรเพิ่มช่องทางในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้มากยิ่งขึ้น จัดเจ้าหน้าที่ วิทยากร หรือผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มาให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชน ควรจัดกิจกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทะเลบัวแดงไปยังชุมชนต่าง ๆ สร้างท่าเทียบเรือแห่งที่ 2 ที่บ้านเชียงแหวง เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มากยิ่งขึ้น

อีกทั้งหน่วยงานราชการในระดับนโยบายควรจัดสรรงบประมาณในการจัดกิจกรรม หรือโครงการที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ปราณี ต้นประยูร (2557, บทคัดย่อ) การศึกษาการบริหารจัดการ ด้านการท่องเที่ยวและรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรมชาติ โดยมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีตลาดโบราณลาดชะโด อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วัตถุประสงค์ของการศึกษา เพื่อศึกษาความเป็นมา ประวัติศาสตร์ ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณีเอกลักษณ์ และทรัพยากรการท่องเที่ยว และเพื่อศึกษารูปแบบการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวที่เหมาะสมและเป็นธรรมชาติของตลาดโบราณลาดชะโด จากการมีส่วนร่วมของชุมชน ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนตลาด โบราณลาดชะโดเป็นชุมชนริมคลองลาดชะโด เคยเป็นแหล่งค้าขายทางน้ำมาก่อนตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ต่อมาสร้างเป็น ตลาดบก มีอาคารบ้านเรือนอยู่อาศัยรวมอยู่ในตลาดด้วย อาคารของตลาดเป็นรูปแบบ ที่สวยงามและได้รับรางวัลดีเด่นด้านศิลปะสถาปัตยกรรมแต่ชบเซาลง ต่อมาในปี พ.ศ. 2552 ชุมชนจึงฟื้นฟูเป็นตลาดย้อนยุค ด้านความเชื่อ ซึ่งกลายเป็นวัฒนธรรม คือ การนับถือบรรพบุรุษโดยทำพิธีห่มอู่ที่เสาเรือน และพิธีไหวพ้อแก่ทุกปี ด้านประเพณี สำคัญ คือ การแห่เทียนพรรษาทางน้ำ ที่เป็นเอกลักษณ์ และทรัพยากรการท่องเที่ยว หลักของชุมชน สำหรับรูปแบบ การท่องเที่ยวที่เหมาะสมและเป็นธรรมชาติ คือ รูปแบบ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่บูรณาการการท่องเที่ยวกับการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น ภายใต้การดำเนินงานโดยคณะกรรมการชุมชน แบ่งหน้าที่ให้บริการตามความถนัดและความพร้อมของกรรมการจัดทำรายการนำเที่ยวตามจุดเรียนรู้ต่าง ๆ ภายในชุมชนและการพักผ่อนสันทนาการของชุมชน

กาญจนา คงภิรมย์ (2557, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษา แนวทาง การพัฒนาการส่งเสริมการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดนครราชสีมา การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพ การดำเนินงานและปัญหาการส่งเสริมการท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนครราชสีมา และหาแนวทางการพัฒนาการส่งเสริม การท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัด นครราชสีมา โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณจากแบบสอบถามในการสรุปสภาพการดำเนินงาน และปัญหาการส่งเสริมการท่องเที่ยว มีกลุ่มตัวอย่าง คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 52 แห่ง ที่มีพื้นที่รับผิดชอบดูแลแหล่งท่องเที่ยว

ทางประวัติศาสตร์ฯ โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบจำเพาะเจาะจง จำนวน 156 คน เมื่อได้ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ นำมาจัดเป็นข้อคำถามในการสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้างโดยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งมีผู้ให้ข้อมูล จำนวน 10 คน คือ หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนและนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมท่องเที่ยว ผลการวิจัยพบว่า ควรมีการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานในพื้นที่ในการบูรณาการบุคลากรงบประมาณ และแหล่งข้อมูล เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการสำรวจจัดทำข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนควรให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์เข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอแนะและพิจารณาแนวทาง วางแผนงานร่วมกันในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ อีกทั้งต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่ ตลอดจนภาคเอกชนมีส่วนร่วมในการเสนอแนะแนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ควรให้หน่วยงานภาคเอกชนหรือสถาบันการศึกษาที่มีความเชี่ยวชาญ มาเป็นที่ปรึกษาด้านการส่งเสริมการตลาดแหล่งท่องเที่ยว และให้มีตัวแทนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีส่วนในการเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษา ส่งเสริมให้เกิดภาคีเครือข่ายของภาคประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องในทุกระดับและทุกมิติ นอกจากนี้ต้องจัดทำแผนการพัฒนาล่วงหน้าโดยกำหนดระยะเวลาการใช้แผนงาน ควรมีกลไกป้องกันความไม่ต่อเนื่องอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนนโยบายควรมีความร่วมมือในการใช้แผนเพื่อพัฒนาในระยะยาวและกำหนดเป็นนโยบาย แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ชัดเจน

ศิริพร รัชชเจริญ (2558, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษา การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดบริการสาธารณะด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองโคน อำเภอเมืองจังหวัดสมุทรสงคราม การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดบริการสาธารณะด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองโคน อำเภอเมืองจังหวัดสมุทรสงคราม และเพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดบริการสาธารณะด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบสัมภาษณ์ที่มีลักษณะเป็นทางการ เป็นการศึกษาแบบไม่มีโครงสร้าง โดยกำหนดประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์ และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ เก็บรวบรวมข้อมูล

โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 11 คน และการสนทนากลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 15 คน

ผลการศึกษาพบว่า 1) กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการร่วมค้นหาปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดจากการร่วมรับรู้ปัญหาและได้รับผลกระทบจากความเสื่อมโทรมของพื้นที่ป่าชายเลน ในส่วนของด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการร่วมกันคิดที่จะพัฒนาการใช้ประโยชน์จากการกลับมาอุดมสมบูรณ์อีกครั้งของทรัพยากรป่าชายเลน เป็นความเชื่อมโยงที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ป่าชายเลนขึ้น 2) กระบวนการมีส่วนร่วมในการวางแผนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรวมถึงด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีลักษณะของการมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนดำเนินกิจกรรมร่วมกันโดยใช้ทักษะความชำนาญได้เข้ามานำเสนอ ในด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นไปเพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหา แต่ด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นไปเพื่อดำเนินการพัฒนาส่วนการวางแผนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นไปในรูปแบบของการแก้ไขปัญหา และการร่วมกันวางแผนด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการร่วมกันวางแผนเพื่อการพัฒนาและนำทุนทางธรรมชาติไปใช้ให้เกิดประโยชน์ 3) กระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรวมถึงด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมตามที่ได้แบ่งหน้าที่กันตามความถนัดที่ได้ร่วมกันวางแผนไว้เป็นการระดมทรัพยากรที่มีในท้องถิ่น 4) กระบวนการมีส่วนร่วมในการติดตามผลทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการส่วนด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการติดตามผลแบบไม่เป็นทางการ 5) กระบวนการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรวมถึงด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่ในรูปแบบของประโยชน์ที่ได้รับโดยตรงและได้รับทางอ้อมในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ประโยชน์ที่ได้รับโดยตรงเป็นเรื่องรายได้และการประกอบอาชีพที่เพิ่มขึ้น ส่วนประโยชน์ทางอ้อมเป็นเรื่องของการกลับมาถิ่นฐานบ้านเกิดของกลุ่มแรงงาน อีกทั้งยังเป็นการสร้างชื่อเสียงให้เป็นที่รู้จักของบุคคลภายนอกท้องถิ่นเกี่ยวกับกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมถึงแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนแบ่งออกเป็น 2 มิติ คือ มิติด้านผู้นำท้องถิ่น/ชุมชน และมิติของด้านประชาชน

ชนชาติ ปทุมสวัสดิ์ (2558, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษา การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง กรณีศึกษาเฉพาะชุมชนตลาดฝั่งโขง ดอนเมือง กรุงเทพมหานคร การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง ศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนตลาดฝั่งโขง เขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า (1) ประชาชนมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง ในภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน โดยมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนมากที่สุด (2) ประชาชนที่มี เพศ อายุ สถานภาพสมรส และอาชีพต่างกัน มีส่วนร่วมในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนตลาดฝั่งโขง เขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร ไม่แตกต่างกัน

กมลวรรณ บวรรุ่งสิริกุล (2559, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษา การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการตลาดโบราณ กรณีศึกษาตลาดไถ่ไค้ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน และผู้บริหารรวมทั้งเจ้าหน้าที่ของตลาดไถ่ไค้ สรุปได้ว่า 1) ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่เป็นสมาชิก เป็นสมาชิกเข้าร่วมการประชุม เมื่อมีวาระการประชุมทุกเดือน ส่วนผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ตลาดส่วนใหญ่เป็นสมาชิก เป็นสมาชิกเข้าร่วมการประชุม เพื่อรับฟังปัญหาของสมาชิก นำมาปรับปรุงตลาด 2) ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่อยู่ในระดับการเป็นผู้ประสานงานรับฟังปัญหาจากสมาชิก เพื่อนำข้อมูลต่าง ๆ มาปรับปรุงการบริหารตลาดให้เหมาะสมต่อไป ส่วนผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ตลาดส่วนใหญ่อยู่ในระดับการให้ข้อมูล เช่นเดียวกับผู้นำชุมชนแตกต่างกันที่ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ตลาด จะนำข้อมูลมาเสนอแผนจัดการบริหารตลาด ในด้านการเงิน ผลการวิจัยเชิงปริมาณ จากการใช้แบบสอบถามกับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมตลาดไถ่ไค้ซึ่งพบว่าผลกระทบด้านเศรษฐกิจ และด้านสิ่งแวดล้อม จำแนกตามการเลือกท่องเที่ยวตลาดไถ่ไค้ และจำแนกตามช่วงเวลาในการท่องเที่ยว ตลาดไถ่ไค้ มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนประเด็นอื่น ๆ ไม่มีความแตกต่างกัน ผลการศึกษาผลกระทบจากการท่องเที่ยวส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน พบว่า ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม ส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนทุกด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

2. งานวิจัยต่างประเทศ

Lawrence R. Allen n.d (1985, Abstract) ได้ศึกษาเรื่อง มุมมองของชีวิต ในชุมชนมุมมองของประชาชนในท้องถิ่นต่อความพึงพอใจชีวิตในชุมชนแตกต่างกันหรือไม่ ตามระดับของการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนของตน การศึกษากระทำไป 20 ชุมชน ชนบทเป็นส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนาแหล่งสันนาการในชุมชนของรัฐโคโลราโด ปี ค.ศ.1985 ดำเนินการโดยมหาวิทยาลัยโคโลราโด โบลเดอร์ แบบสอบถามเกี่ยวกับมุมมองของประชาชนในเรื่องความสำคัญของความพึงพอใจและความพึงพอใจชีวิตในชุมชน 7 ด้านจะถูกแจกให้สมาชิกตัวแทนที่เป็นผู้ใหญ่ในครัวเรือนที่ถูกเลือกให้เข้าร่วมในการศึกษา ซึ่งความพึงพอใจ ชีวิตชุมชน 7 ด้าน คือ บริการของรัฐ เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม บริการท่องเที่ยว ความร่วมมือของพลเมือง การศึกษาในระบบและบริการสันนาการ พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาการท่องเที่ยวและความพึงพอใจหรือความสำคัญของมิติชุมชนไม่เป็นเส้นตรงกับการร่วมมือของพลเมือง บริการของรัฐและสิ่งแวดล้อม มีผลกระทบต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวมากที่สุด

Akinsanya (1997, P. 6282-A) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมประชาชน ในการจัดทำแผนพัฒนาในประเทศไนจีเรีย พบว่า การวางแผนที่จะประสบผลสำเร็จ ให้เป็นไปตามที่มีในวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน ชุมชนที่วางไว้ต้องอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่ายทุกคณะและทุกคนที่อยู่ในหน่วยงานหรือชุมชนนั้น ๆ ถึงแม้จะใช้ระเบียบกฎหมายมาบังคับ ถ้าทุกคนไม่ได้ให้ความร่วมมือแล้วผลการดำเนินงานที่ได้รับก็ไม่สามารถดำเนินการให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้ได้

Amaratunga (2003, P. 5 อ้างถึงใน สุระชัย ชอบชื่น 2551, หน้า 58-59) ศึกษาวิจัยระดับการมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ ศึกษาการพัฒนาชุมชนในระดับหมู่บ้านประเทศศรีลังกา ศึกษากรณีชุมชน Savodaya way โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความก้าวหน้าของกรอบแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา กำลังเปลี่ยนแปลงจากแนวความคิดเห็นในเชิงเศรษฐศาสตร์อย่างเดียวไปสู่การระดมความร่วมมือและกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้นและพบว่าประชากรในโลกส่วนใหญ่มักมีถิ่นที่อยู่อาศัยในแถบชนบทอีกด้วย ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงร่วมกันศึกษาการใช้รูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นวงจรที่มีประสิทธิภาพ เพื่อทำให้เกิดโครงการด้านการพัฒนาชุมชนได้อย่างไร จากการวิเคราะห์ผลเชิงเส้นในแนวขนาน พบว่า กระบวนการที่เกี่ยวกับลัทธิความเชื่อ ความสัมพันธ์ในสังคม ปัจจัยด้านการเมือง

ด้านวัฒนธรรมและเชิงจิตวิทยา เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการประสบความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ การวิจัยครั้งนี้ได้แสดงถึงการประยุกต์ใช้กระบวนการเกี่ยวกับความเชื่อลัทธิทางศาสนาและวัฒนธรรมเชื่อมโยงไว้กับชุมชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และเป็นโครงสร้างที่เข้มแข็งมีผลให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมจากประชาชนในชุมชน ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่ากระบวนการพัฒนาชุมชนจะไม่เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าขาดการพิจารณาถึงปัจจัยความเชื่อด้านลัทธิศาสนาและวัฒนธรรม ดังเช่น มีการตั้งกลุ่ม LankaJathika Sarvodaya Shramadana Sangamaya (Sarvodaya) ซึ่งเป็นองค์กรเอกชนที่ใหญ่ที่สุดในศรีลังกา ทำหน้าที่เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนต่าง ๆ นับตั้งแต่มีการริเริ่มในปี 1995 เป็นต้นมา หลังจากการติดตามผล พบว่า มีจุดเชื่อมโยงในระดับสูงระหว่างปัจจัยด้านลัทธิทางศาสนาวัฒนธรรมและกระบวนการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมตลอดช่วงที่มีการดำเนินงานของกลุ่มดังกล่าวและยังใช้แนวคิด Sangamaya (โครงการเพื่อการแลกเปลี่ยนฝีมือแรงงาน) และรูปแบบการจัดตั้งกลุ่ม Sarvodaya เป็นกรอบสำหรับการวิจัยในอนาคตต่อไป

Carolyn C. Lenng (2005, Abstract) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ : ยุทธศาสตร์การสร้างชุมชนในบริเวณที่ประชาชนมีรายได้ต่ำ พบว่าความร่วมมือของ ประชาชนในท้องถิ่นกำลังเป็นแนวทางพัฒนาชุมชนที่มุ่งหาความร่วมมือของผู้อยู่อาศัย ในการพัฒนาที่อยู่อาศัยการจัดการและการสร้างชุมชน แต่บทบาทและกลไกของการร่วมมือของประชาชนและปฏิสัมพันธ์กับ ปัจจัยอื่น ๆ ที่ซับซ้อน ความเข้มแข็งของชุมชน เมื่อเข้าใจเงื่อนไขหลักและปัจจัยรวมทั้งตัวแปรอื่น ๆ ที่สร้างความเข้มแข็งของการมีส่วนร่วมของประชาชน นโยบายของรัฐสามารถช่วยประชากรที่มีรายได้ต่ำได้แสดงพลัง และสร้างความก้าวหน้าในแก่ชุมชนของพวกเขา งานวิจัยนี้มีผลการศึกษาสนับสนุนความร่วมมือของ ประชาชนในการพัฒนาที่อยู่อาศัย การจัดการและการสร้างชุมชนอย่างกว้างขวางกลับมีผลการวิจัยด้านการ วัดประสิทธิภาพน้อยมาก งานวิจัยนี้บรรยายถึงประสิทธิภาพของความร่วมมือของประชาชน โดยดูจากระดับ บุคคล การสร้างและระดับชุมชนซึ่งจะชัดเจนเข้มแข็งขึ้นถ้ามีมาตรการที่เข้มแข็งของการร่วมมือของประชาชนถูกนำมาใช้

Harrington (2008, Abstract) ได้ศึกษาการบริหารการมีส่วนร่วมในองค์กร ก่อให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ผลการศึกษา พบว่า สิ่งที่สำคัญที่สุดในการกระตุ้นให้เกิดกระบวนการปรับปรุงองค์กร เมื่อองค์กรประสบปัญหา คือ การบริหารจัดการทีม

ให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างทั่วทั้งองค์กรก่อนที่จะจัดการไม่ได้ และกลายเป็นปัญหาที่เรื้อรังเกิดขึ้นในกระบวนการต่าง ๆ โดยมีปัจจัยที่สำคัญ คือ ผู้บริหารต้องทุ่มเททั้งแรงกาย แรงใจ ให้เป็นตัวอย่างแก่พนักงาน อีกทั้งต้องสร้างแรงบันดาลใจให้กับพนักงานทุกระดับ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมในกระบวนการปรับปรุงองค์กรเพื่อแก้ปัญหาทุกปัญหาที่เกิดขึ้นในทุกกระบวนการ ซึ่งการจัดการแบบนี้ในทุกระดับก่อให้เกิดการยอมรับในความรับผิดชอบ และความโปร่งใสในผลผลิตต่าง ๆ และเมื่อผู้บริหารแต่ละคน ดำเนินการแบบเดียวกัน จะทำให้พนักงานเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการปรับปรุงองค์กร โดยไม่เกิดการต่อต้าน ก่อให้เกิดผลงานที่มีประสิทธิภาพในที่สุด

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับการวิจัย สภาพปัญหา และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวของเทศบาลตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นปัจจุบันมีหน้าที่ในการส่งเสริมการพัฒนาในด้านต่าง ๆ บทบาทในการพัฒนาการท่องเที่ยวก็เช่นกันถือเป็นบทบาทหนึ่งที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถดึงความได้เปรียบของทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ มรดกทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีอยู่ในท้องถิ่น หรือในชุมชนมาพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ทำให้เกิดมูลค่าเพิ่ม เป็นแหล่งสร้างรายได้ของประชาชนในท้องถิ่นได้ การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เนื่องจากความยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้ด้วยความร่วมมือของทุกภาคส่วนโดยเฉพาะภาคประชาชน ซึ่งเป็นความร่วมมือในเชิงพหุภาคี โดยร่วมกันวางแผน ร่วมกันปฏิบัติตามแผน ร่วมกันใช้ประโยชน์ ร่วมกันติดตามและประเมินผลและร่วมกันบำรุงรักษา เพื่อกระตุ้นและขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวของท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ซึ่งในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเกี่ยวกับมิติของการบริหารการพัฒนาเมืองและชนบท ของสาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมมาธิราช (2550, หน้า 49-52) แนวคิดเกี่ยวกับระดับขั้นของการมีส่วนร่วม จากแนวคิดของ Cohen and Uphoff (1980, pP. 219-222 อ้างถึงใน ถวิลวดี บุรีกุล, 2551, หน้า 8) และองค์ประกอบการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านการท่องเที่ยว ของ เท็ดชาย ช่วยบำรุง (2552, หน้า 95) มาประยุกต์ บูรณาการ และกำหนดเป็นกรอบแนวคิดของการวิจัย เพื่อตอบคำถามของการวิจัย และกำหนดเป็นความมุ่งหมายของการวิจัย